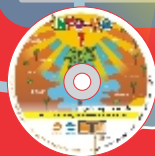

informatika

DƏRS LİK

1

AVTİƏ

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYİHƏ

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

RAMİN MAHMUDZADƏ
İSMAYIL SADIQOV
NAİDƏ İSAYEVA

Ümumtəhsil məktəblərinin **1**-ci sinfi üçün

informatika

fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
bn@bakineshr.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

B

A

K

I

N

Ə

Ş

R

LAYIHƏ

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

1

ƏŞYALARIN TƏSVİRİ VƏ MÜQAYİSƏSİ

ƏŞYANIN ƏLAMƏTLƏRİ

1. Əşyanın rəngi və forması	8
2. Əşyanın hissələri və hərəkəti	10
3. Əşyanın təsviri	13

ƏŞYALAR ARASINDA MÜNASİBƏTLƏR

4. Əşyaların müqayisəsi	15
5. Yuxarı, aşağı, sağ, sol	18
Özümüzü yoxlayaq	20

2

HADİSƏLƏR VƏ HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

6. Əvvəl – sonra	22
7. Hadisələr ardıcılığı	25
8. Hərəkətlər ardıcılığı	27

MƏNTİQ

9. Əks əlamətlər	30
10. Doğru və yalan	33
Özümüzü yoxlayaq	36

LAYİHƏ

3

İNFORMASIYA

İNFORMASIYA

11. İnformasiya nədir	38
12. İnformasiyanı necə təqdim etmək olar	41

İNFORMASIYADAN İSTİFADƏ

13. İnformasiyanı haradan alırıq	43
14. İnformasiya necə ötürülür	45
15. İnformasiyadan necə istifadə etmək olar	47
Özümüzü yoxlayaq	50

4

KOMPÜTER

KOMPÜTERLƏ TANIŞLIQ

16. Kompüter nədir	52
17. Kompüterin əsas hissələri	54
18. Kompüterlə necə davranmalı	56
19. Kompüterdə işləməyə başlayırıq	58

KOMPÜTERİN İMKANLARI

20. Kompüterdə şəkil çəkirəm	60
21. Fiqurların çəkilməsi	62
22. Kompüterdə yazıram	64
23. Mətnə səhvlərin düzəldilməsi	67
24. Kompüterdə hesablayıram	69
Özümüzü yoxlayaq	71
Terminlər	72

LAYİHƏ

ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

Mövzuya maraq yaratmaq üçün gündəlik həyatda rast gəldiyimiz vəziyyət və hadisələr təsvir edilir. Şəkillərə aid sual və tapşırıqlar verilir.

Bilik qutularından yeni bilik və məlumatlar əldə etmək olar.

“Fəaliyyət” blokunda bacarığa əsaslanan tapşırıqlar verilir. Tapşırıqlar fərdi, cüt, yaxud qrup və komanda şəklində yerinə yetirilə bilər.

Öyrəndiklərinizi tətbiq etməkdə sizə yardım göstərəcək.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı verilmiş nümunələr faydalı olacaq.

Oyunlar sinifdə, yaxud evdə öyrəndiklərinizi dərinləşdirmək üçündür.

Mövzunun qavranılmasında, kompüterdə iş vərdişlərinin möhkəmlənməsində sərbəst yayılan “**INFO-KO**” elektron tədris vəsaiti yardımçınız olacaq. Bu proqramı www.bakineshr.az, yaxud www.informatik.az ünvanından yükləmək olar.

LAYİHƏ

1

ƏŞYALARIN TƏSVİRİ VƏ MÜQAYİSƏSİ

LAYİHƏ

A colorful illustration of a mother with brown hair in a bun, wearing a red polo shirt and blue skirt, standing and packing a purple and red school bag. Her young son, with brown hair, wearing a white shirt and green vest, sits at a yellow desk, smiling. The desk is cluttered with school supplies: a blue desk lamp, a red apple, a blue book, a green book with orange scissors, a blue pen, a yellow ruler, a watercolor palette, a pencil sharpener, several colored pencils, a pencil case, a white notebook, and a wooden abacus. On the wall behind them is a framed picture of a rainbow over a landscape. The background is a light blue wall with a window showing a bright, sunny day.

-

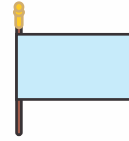
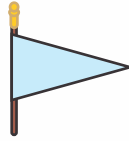
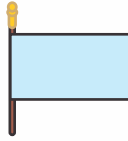
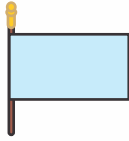
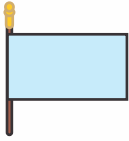

Tapşırıq

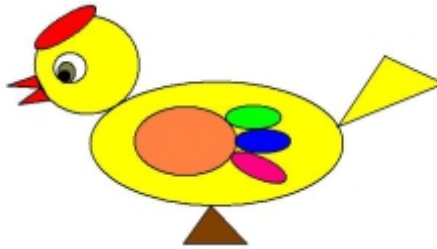
1 Eyni rəngdə olanları göstər.

2 Hansı bayraq fərqlidir?

3 Şəkil hansı fiqurlardan düzəldilib?

4 Şəkillər arasındakı 5 fərqi tap.

Yoldaşına əşyanın formasını söylə. O isə otaqda həmin formalı əşyanı tapmalıdır. Oyunu növbə ilə davam etdirin. Əşyanı tapa bilməyən ududur.

“Əşyanın forması” və “Rənglə” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

2

ƏŞYANIN HİSSƏLƏRİ VƏ HƏRƏKƏTİ

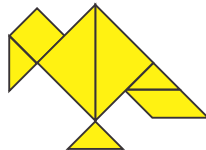
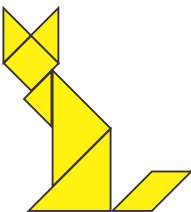

- Uşaqlar nə edirlər?
- Oğlan maşının hansı hissələrini söküb?
- Bu hissələr nə üçün lazımdır?

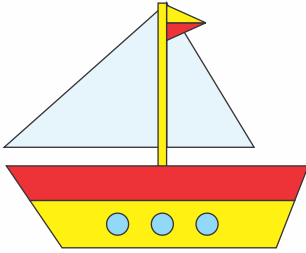
Fəaliyyət

Tanqramın hissələrindən aşağıdakı heyvan fiqurlarını düzəlt.

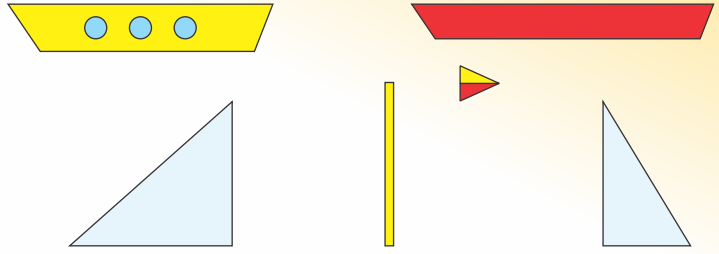

Nümunə

Gəmi

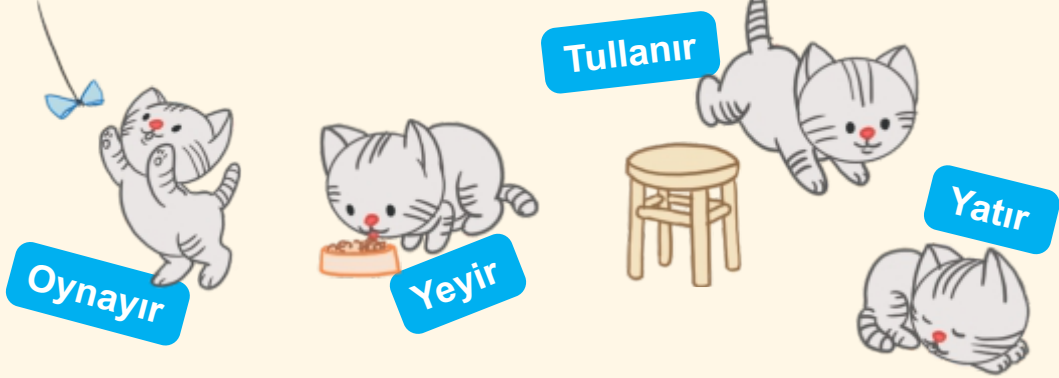

Gəminin hissələri

Hər bir canlı və cansıza xas olan **hərəkətlər** var.

Pişik nə edir?

Topla nə edirlər?

Topu hava ilə
doldururlar.

Topla voleybol
oynayırlar.

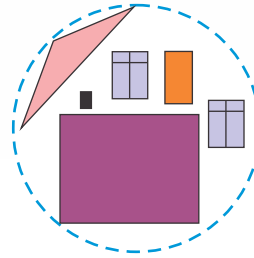
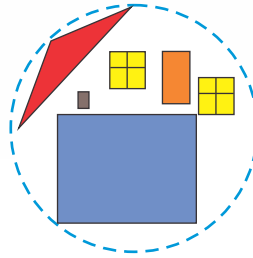
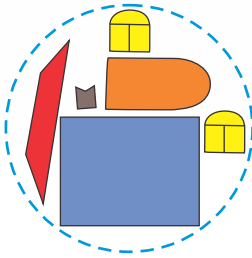
Topla futbol
oynayırlar.

Tapşırıq

1 Hər canlıya xas olan hərəkətləri söylə.

2 Bu evin hissələri hansı dairədə düzgün göstərilib?

3 Şəkillər arasındakı 4 fərqi tap.

Yoldaşına hər hansı bir əşyanın adını söylə. Sonra isə bu əşyaya aid olan və olmayan müxtəlif hissələri sadala. Yoldaşın söylədiyin hissələrdən əşyaya aid olanları tapmalıdır. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

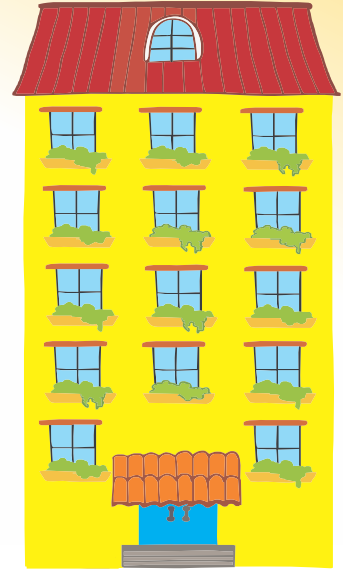
“Əşyanın tərkib hissələri”, “Tanqram” və “Konstruktor” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

3

ƏŞYANIN TƏSVİRİ

Hündürdür, sarı rəngdədir, orada insanlar yaşayır.

- Qız hansı evi təsvir edir?
- Həmin evin damı hansı rəngdədir?

Əşyanın rəngi, forması, tərkib hissələri və hərəkəti onun **əlamətləridir**. Əşyanı təsvir etmək üçün onun əlamətlərini söyləmək lazımdır.

Fəaliyyət

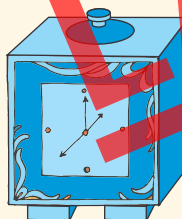
Otaqdakı əşyalardan birini fikrində tut və onun əlamətlərini yoldaşına söylə. O, həmin əlamətlərə görə əşyanı tapmalıdır.

Əşyaları fərqləndirmək üçün onların əlamətlərindən istifadə etmək olar.

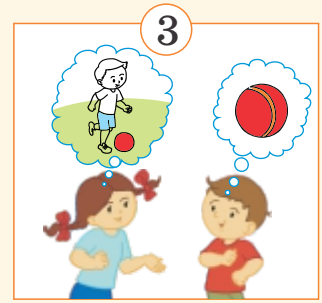
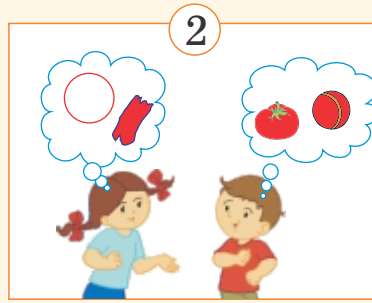
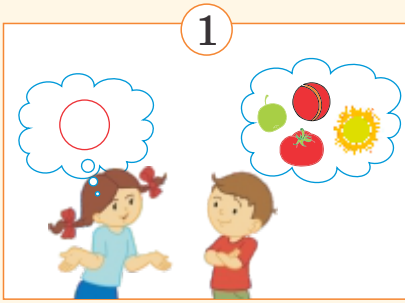

Dairəvi forması var, qırmızı rəngdədir.

Kvadrat forması var, göy rəngdədir.

Əlamətləri söyləməklə əşyanı tapmaq olar.

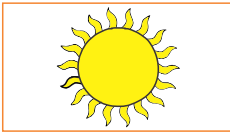

Tapşırıq

1 Qırmızı, yüngül, yumru əşyanı tap.

2 Gösterilmiş əşyaların hansı əlamətləri Günəşə uyğundur?

3 Yanaşı olan fiqurları müqayisə et.
Onların oxşar və fərqli əlamətləri hansılardır?

Kitabdan hər hansı bir əşyanın şəklini seçin. Birini sən, birini isə yoldaşın söyləməklə bu əşyanın əlamətlərini sadalayın. Növbəti əlaməti söyləyə bilməyən udur.

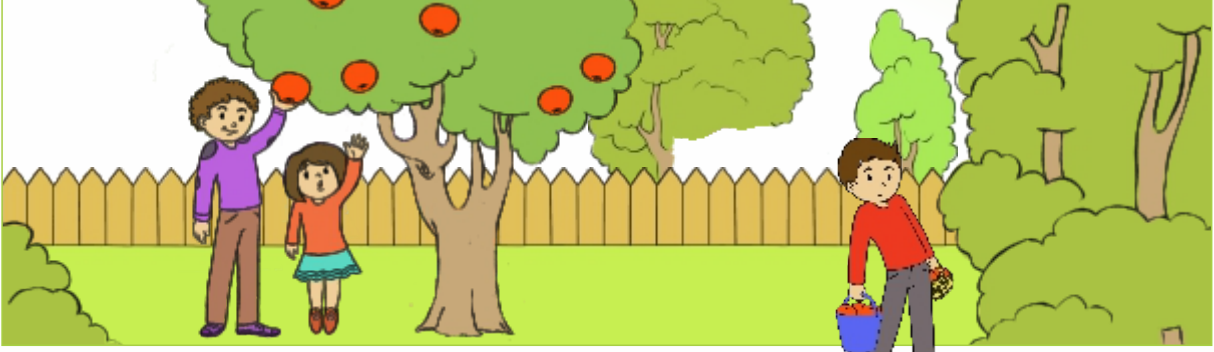

“Əlamətlərinə görə əşyanın tanınması” və “Fərqləndirici əlamətlər” bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

ƏŞYALAR ARASINDA MÜNASİBƏTLƏR

4 ƏŞYALARIN MÜQAYİSƏSİ

- Nə üçün qız alma dərə bilmir?
- Alma daşıyan oğlan nə üçün bir tərəfə əyilib?

Fəaliyyət

Parta üzərində olan əşyaları müqayisə et. Uzun və qısa, ağır və yüngül, böyük və kiçik əşyaları müəyyənləşdir.

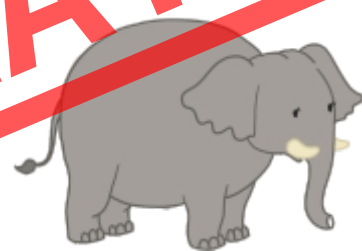
Siçan fildən **kiçikdir**.

Fil siçandan **böyükdür**.

Nümunə

Heyvanlar kiçikdən böyüyə sıraya düzülüb. Keçinin sırada yeri oxla göstərilmişdir.

LAYIHƏ

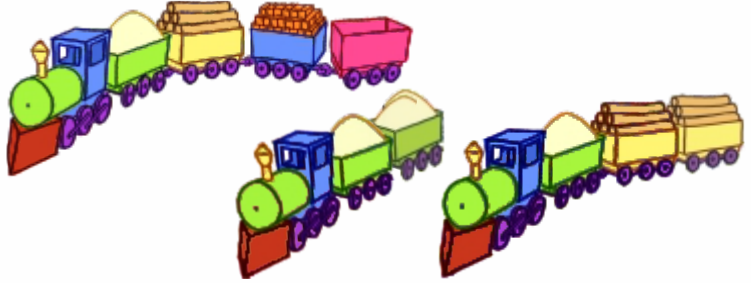
Parta yoldaşınla bir-birinizi müqayisə edin:

- Kim boyca hündürdür?
- Kim boyca alçaqdır?

Fərqli və oxşar əlamətlərinizi müəyyənləşdirin.

Təpşiriq

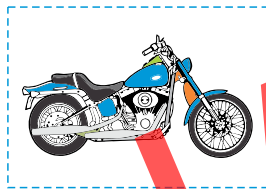
- 1 Ən uzun qatarı göstər. Bəs ən qısa qatar hansıdır?

- 2 Ağacdakı almaları dərmək üçün hansı nərdivandan istifadə etmək lazımdır?

- 3 Nəqliyyat vasitələri ağırlıqlarına görə sıraya düzülüb. Motosiklin sıradakı yerini göstər.

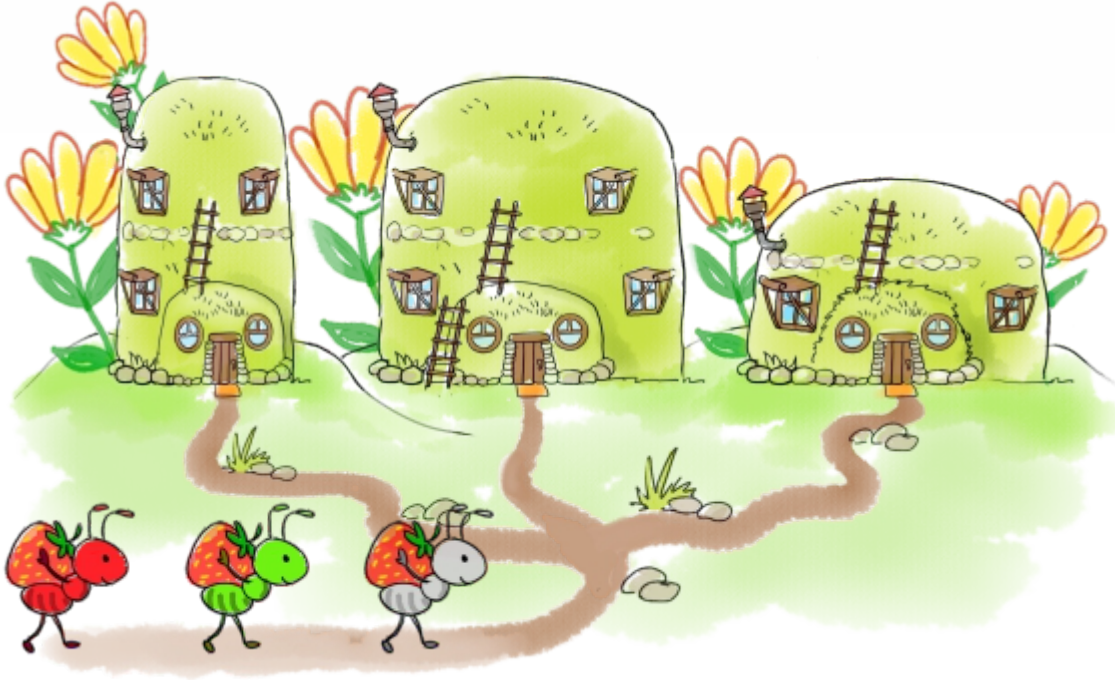

LAYİHƏ

- 4 Nərgiz Leyladan hündürdür,
Leyla isə Könüldən hün-
dürdür.
Hamıdan hündür kimdir?

- 5 Hər qarışqanın öz evciyi var. Qırmızı və yaşıl qarışqa hündür
evcikdə, yaşıl və boz qarışqa isə enli evcikdə yaşayır. Yaşıl
qarışqanın evciyi hansıdır?

Yoldaşına bir əşyanın adını söylə. O isə daha ağır əşya adı deməlidir.
Sən də öz növbəndə, onun dediyindən də ağır əşya adı tapmalısən.
Növbəti əşyanın adını söyləyə bilməyən uduzur.

“Ağır – yüngül”, “Böyük – kiçik” və “Uzun – qısa”
bölmələrində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

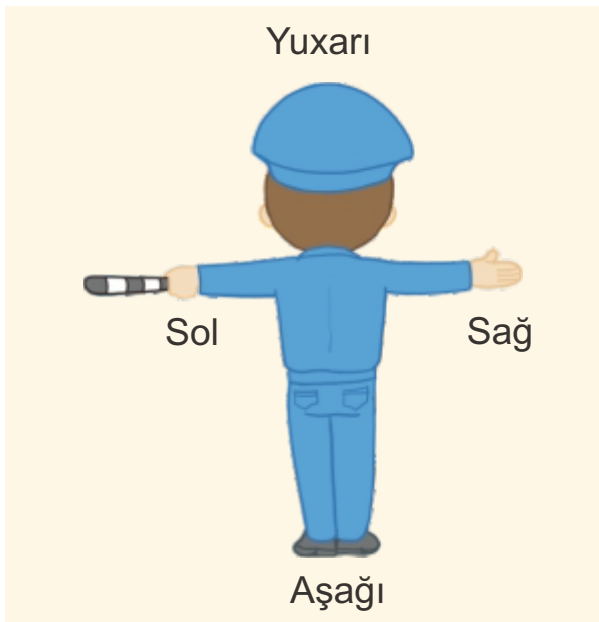
5

YUXARI, AŞAĞI, SAĞ, SOL

- Hansı uşaq ən yuxarıda dayanıb?
- Ən aşağıdakı uşaq hansıdır?

.....

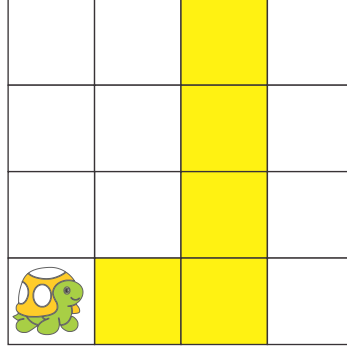
Fəaliyyət

- Sinifdə səndən sağda və solda əyləşən yoldaşlarını müəyyən et.
- Sinif otağının yuxarısında və aşağısında olan əşyaları sadala.
- Səndən öndə və səndən arxada kim oturur?

Nümunə

Xanəli vərəqdə Bağa 2 xana sağa və 3 xana yuxarı getdi.

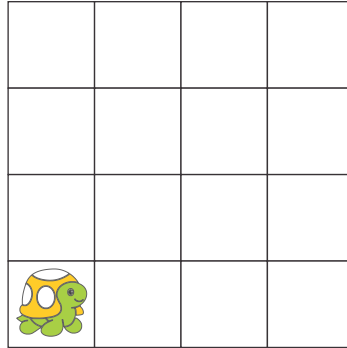
Onu belə göstərmək olar: →2 ↑3

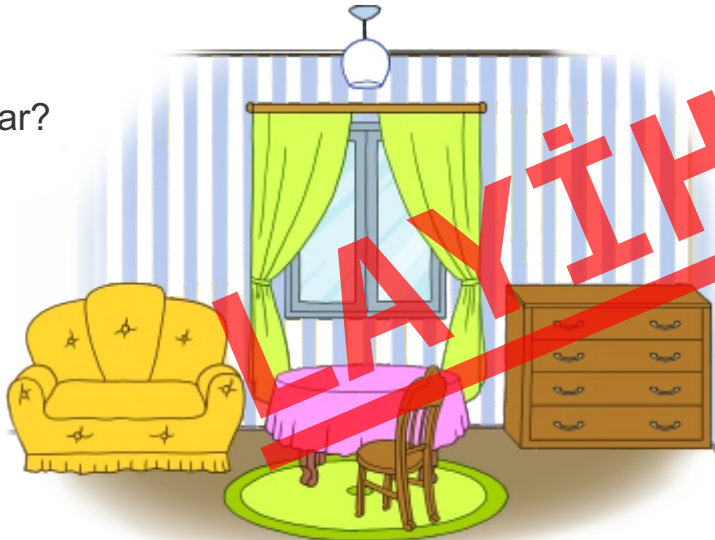
Tapşırıq

1 Bağa belə hərəkət etdi: ↑3 →2

O, hansı xanaya çatdı?

2 Otaqda hansı əşyalar var?
Masaya görə əşyaların yerini müəyyən et.

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Sarı rəngli və düzbucaqlı formalı əşyanı tap.

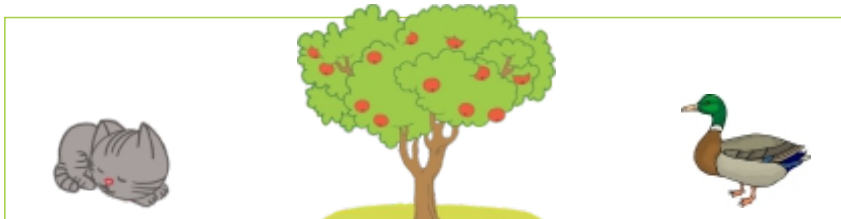
2. Növbəti fiqur nə olmalıdır?

3. İki əşya arasındakı fərqləri tap.

4. Ağacdən sağda nə yerləşir?

5. Verilmiş əlamətə görə heyvanı tap: boz rəngdədir, balaca quyruğu var, canavardan qorxur.

6. Artıq əşyanı tap.

LAYIHƏ

2

HADİSƏLƏR VƏ HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

LAYIHƏ

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

6

ƏVVƏL – SONRA

- İkinci şəkildə nə dəyişib?
- Hansı əşyaların vəziyyəti dəyişib?

Fəaliyyət

Parta üzərində dəyişikliklər et. Əşyaların əvvəlki və sonrakı vəziyyətini müqayisə et.

Nümunə

ƏVVƏLKİ vəziyyət

UN

SONRAKİ vəziyyət

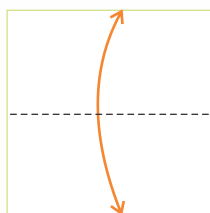
ÇÖRƏK

LAYIHƏ

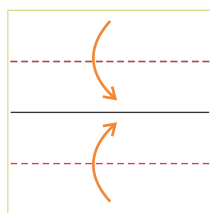

Fəaliyyət

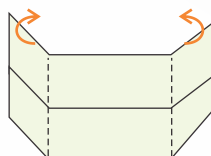
Kağızdan pulqabı düzəlt.

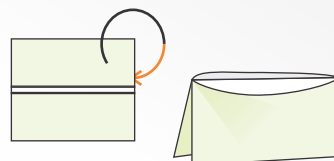
1

2

3

4

1 Əvvəl nə olub, sonra nə?

2 Hansı hərfdən **R** hərfini almaq olar?

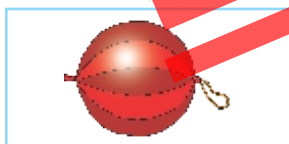
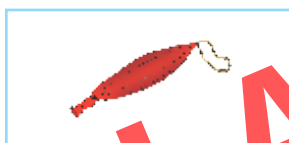

3 Sonrakı vəziyyəti necə almaq olar?

ƏVVƏL

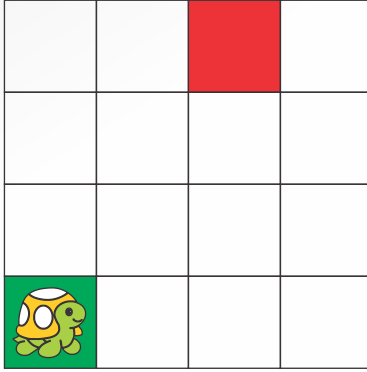
SONRA

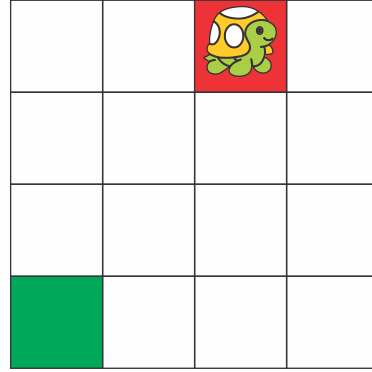
Tapşırıq

- 4 Bağa yaşıl xanadan qırmızı xanaya getməlidir. “Sağ”, “sol”, “aşağı” və “yuxarı” sözlərindən istifadə etməklə ona yol göstər.

ƏVVƏL

SONRA

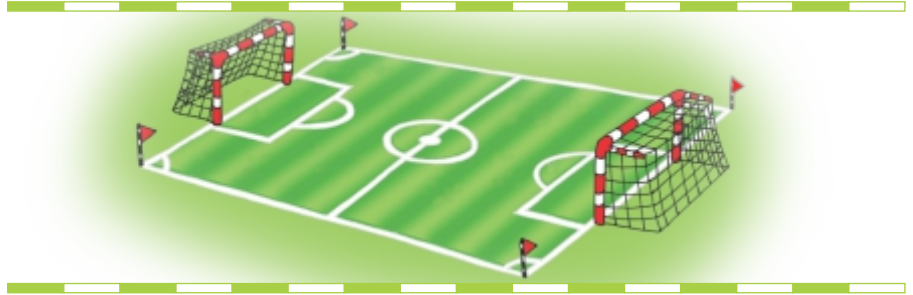
- 5 Bu vəziyyətlərdən hansı əvvəl, hansı sonra ola bilər?

1 : 1

2 : 1

1 : 0

Yoldaşlarını diqqətlə nəzərdən keçirib gözlərini yum. Bu zaman onlardan bir neçəsi əvvəlki vəziyyətini dəyişir. Məsələn, başına papaq qoyur, yerini dəyişir və s. Gözünü açandan sonra dəyişikliyi tapmalısın.

“Vəziyyət” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

7

HADİSƏLƏR ARDICILLIĞI

- Şəkillərdə ilin hansı fəsiləri təsvir olunub?
- İlin fəsiləri hansı ardıcılıqla dəyişir?

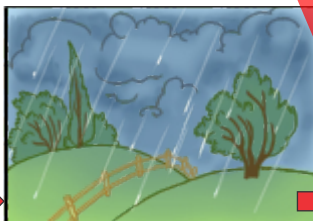
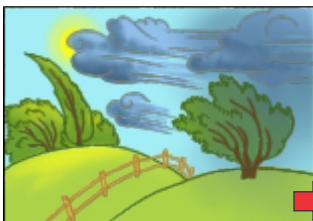

Fəaliyyət

Sınıf iki komandaya bölünür. Birinci komanda hər hansı bir hadisənin adını çəkir. O biri komanda bu hadisədən sonra baş verə biləcək hadisə söyləyir. Davam edə bilməyən komanda ududur. Məsələn:

BULUDLAR
GƏLDİ.YAĞIŞ
YAĞDI.GÖLMƏÇƏLƏR
YARANDI.

...

Hər bir nağılı sadə hadisələr ardıcılığına bölmək olar.

Nümunə

“Qoğal” nağılını sadə hadisələr ardıcılığı şəklində belə danışmaq olar:

- Nənə qoğal bişirdi.
- Qoğal nənədən və babadan qaçdı.
- Qoğal dovşana rast gəldi.
- Qoğal ayıya rast gəldi.
- Qoğal canavara rast gəldi.
- Qoğal tülküyə rast gəldi.
- Tülkü qoğalı yedi.

Tapşırıq

- 1 “Turp” nağılında baş verən hadisələri ardıcıl söylə.

- 2 Şəkillərdə göstərilən hadisələri ardıcıl danış.

- 3 Şəkillərdəki hadisələr hansı ardıcılıqla baş verib?

1

2

3

4

“Hadisələr və hərəkətlər ardıcılığı” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

8

HƏRƏKƏTLƏR ARDICILLIĞI

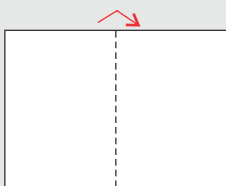

- Qızın hərəkətlərini ardıcıl söylə.
- 1-ci şəkillə 3-cü şəklın yerını dəyişmək olarmı?

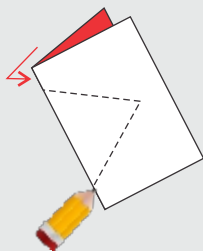

Fəaliyyət

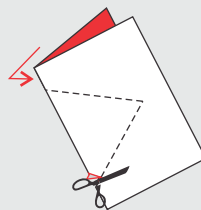
Ardıcılığa əməl etməklə kağızdan aşağıdakı fiquru hazırla.

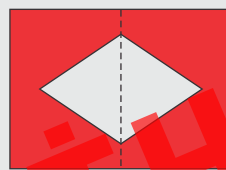
1. Kağızı ortadan qatla.

2. Onun üzərində xətt çək.

3. Kağızı xətt boyunca kəs.

4. Kağızı aç.

Bir işi görmək üçün müəyyən hərəkətlər ardıcılığını yerinə yetirmək lazımdır.

Nümunə

Anar sulu boya ilə gül şəkli çəkmək üçün aşağıdakı hərəkətləri ardıcıl yerinə yetirir:

1. Vərəq götürür.
2. Boyaları çıxardır.
3. Stəkanda su gətirir.
4. Fırçanı ısladır.
5. Fırçanı lazım olan boyaya batırır.
6. Vərəqdə gül çəkir.

Tapşırıq

- 1 Oğlan nə edir? Onun hərəkətlərini ardıcıl danış.

.....

- 2 Günay halqaları nümunəyə uyğun olaraq milə keçirməlidir. Onun hərəkətlər ardıcılığını söylə.

3 Alpayın hərəkətlərini ardıcılıqla söylə. Bu hadisəni necə adlandırmaq olar?

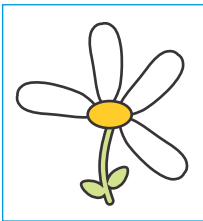

4 Uşaqlar volanı ağacdən necə götürə bilər?

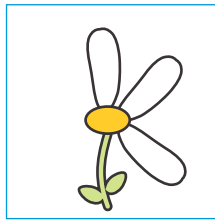

5 Hər iki hal üçün hərəkətlər ardıcılığını müəyyən et:

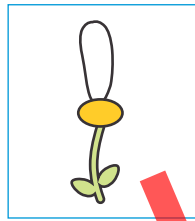
- Rəssam gül şəklində çəkir;
- Qız gülün ləçəklərini bir-bir qoparır.

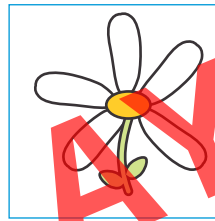
1

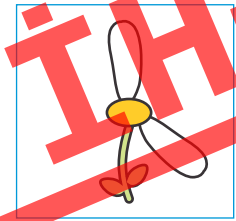
2

3

4

5

“Hadisələr və hərəkətlər ardıcılığı” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

MƏNTİQ

9

ƏKS ƏLAMƏTLƏR

- “Uzun – qısa”, “ağır – yüngül”, “dolu – boş” əlamətlərinə görə uyğun əşyaları göstər.

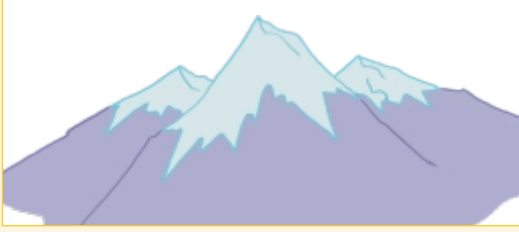

Fəaliyyət

Torbaya qırmızı rəngli oyuncaqları yığmaq lazımdır.

- Torbaya yığılacaq oyuncaqların adlarını söylə.
- Hansı oyuncaqlar kənarda qalacaq? Onları necə adlandırmaq olar?

Dağ hündürdür.

Təpə alçaqdır.
Təpə hündür **deyil**.

Tapşırıq

1 Əks əlamətləri olan şəkilləri göstər.

.....

2 Nöqtələrin yerinə hansı sözləri yazmaq olar?

Limon ... deyil.

Stəkan ... deyil.

Pambiq ... deyil.

LAYIHƏ

3 Nöqtələrin yerinə uyğun sözləri qoyub cümlələri söylə.

İt ...

İt ... deyil.

Hava ...

Hava ... deyil.

.....

4 Əşyanı tap: sarı deyil, yumru deyil, yeməli deyil.

Yoldaşına hər hansı bir əşyanın adını və onun əlamətini söylə. O isə bu əlamətin əksini və ona uyğun bir əşyanın adını deməlidir. Məsələn, *çanta ağırdır – qələm yüngüldür*. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

“Doğru və yalan. İnkar” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

- Aşağıdakı fikirlərin hansı doğrudur?
 - Qızın bantları göydür.
 - Oğlanın gözlüyü yoxdur.

Əşyanın rəngi, forması, tərkib hissəsi və başqa əlamətlərinə görə doğru, yaxud yalan fikirlər söyləmək olar.

Fəaliyyət

Yoldaşına sinifdəki əşyalara aid fikirlər söylə. O, bu fikirlərin doğru, yaxud yalan olduğunu müəyyən etməlidir.

LAYIHƏ

“DEYİL” sözündən istifadə etməklə doğru fikri yalana, yalan fikri isə doğruya çevirmək olar.

Nümunə

ŞAR YAŞIL RƏNGDƏDİR.
ŞAR YAŞIL RƏNGDƏ **DEYİL**.

ŞAR KVADRAT FORMASINDADIR.
ŞAR KVADRAT FORMASINDA **DEYİL**.

Tapşırıq

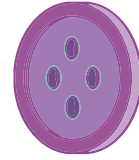
- 1 Şəkilaltı yazıların hansının doğru, hansının yalan olduğunu müəyyən et.

SARI CÜCƏ

GÖY MAŞIN

YUMRU STOL

- 2 Şəklə baxıb yalan fikirləri doğruya çevir.

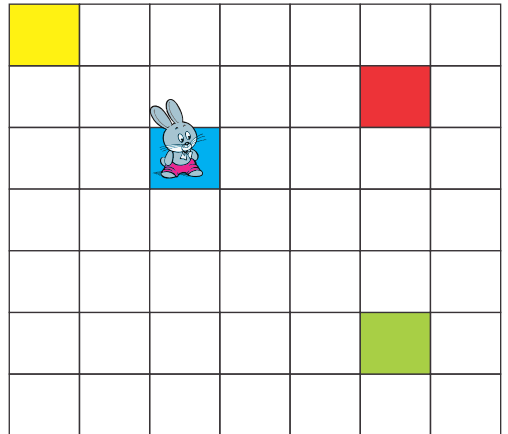

- 3 Alpaygilin evindən məktəbə neçə yol var?
Hansı yollarla məktəbə getmək mümkündür?

- 4 Dovşan göy xanada dayanıb. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur?

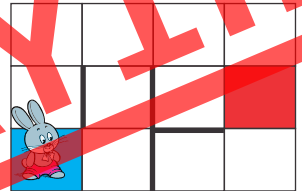
- Dovşan qırmızı xanaya çatmaq üçün bir xana yuxarı, üç xana sağa hərəkət etməlidir.
- Dovşan sarı xanaya çatmaq üçün üç xana sola, bir xana yuxarı hərəkət etməlidir.
- Dovşan yaşıl xanaya çatmaq üçün üç xana aşağı, üç xana sağa hərəkət etməlidir.

- 5 Dovşan qırmızı xanaya getməlidir. Onun yolunda bəzi maneələr var. Dovşan belə bir yolla gedə bilər:

↑2 →3 ↓1

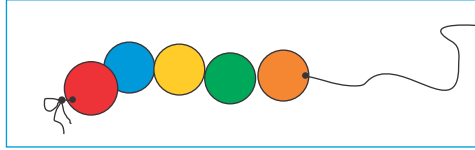
O, qırmızı xanaya daha hansı yollarla çata bilər? Mümkün yolları göstər.

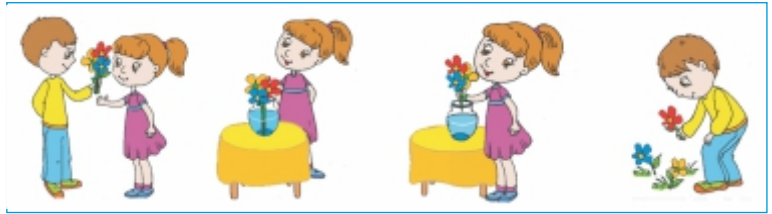
“Doğru və yalan. İnkâr” bölməsində verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Muncuqlar ipə hansı ardıcılıqla düzülüb?

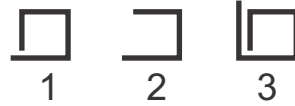

2. Hadisəni düzgün ardıcılıqla danış.

3. Vərəqdə qırmızı top çəkmək üçün hərəkətləri ardıcıl danış.

4. Boş xanada hansı fiqur olmalıdır?

5. Hansı şəkillərin altındakı yazılar doğru deyil? Onları elə dəyiş ki, fikir doğru olsun.

GÖY POMİDOR

QIRMIZI ALMA

YAŞIL KİTAB

6. "DEYİL" sözündən istifadə edərək cümləni elə dəyiş ki, fikir doğru olsun.

Canavar ev heyvanıdır.

7. Siçan pendirə hansı yolla çata bilər?

3

İNFORMASIYA

LAYIHƏ

İNFORMASIYA

11

İNFORMASIYA NƏDİR

- Uşaqlar nə edirlər?
- Nə üçün oğlan qulaqlarını tutub?
- Nə üçün qız üzünü turşudub?

İnformasiya deyərkən xəbər, məlumat və ya bilik başa düşülür.

İNFORMASIYA

XƏBƏR

MƏLUMAT

BİLİK

Fəaliyyət

Yanında əyləşmiş yoldaşına onun bilmədiyi bir məlumat ver.
Sonra isə bu məlumatı haradan əldə etdiyini söylə.

Biz informasiyanı **duyğu üzvlərimiz**: gözümüz, qulağımız, dərimiz, dilimiz və burnumuz vasitəsilə alırıq.

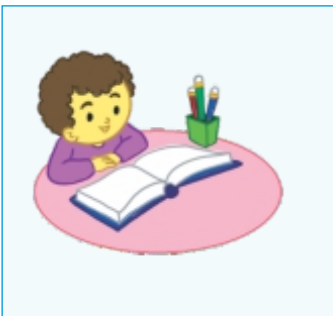

Tapşırıq

1 Hansı şəkildə informasiya görməklə qəbul edilir?

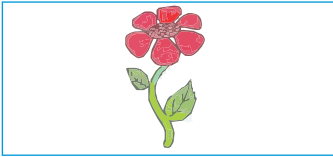
2 Hansı şəkildə informasiya eşitməklə qəbul edilir?

3 Hansı çərçivədəki şəkillər məktəbə aiddir?

4 Bunlardan hansının dadına baxmaqla, hansına toxunmaqla, hansını iyləməklə informasiya almaq olar?

5 Şəkildən hansı informasiyanı alırsan? Uşaqlar nə edirlər? Təbiəti nə üçün qorumaq lazımdır?

Yoldaşına hər hansı bir **informasiya** söylə. O, bu informasiyanın hansı **duyğu üzvü** ilə alındığını deməlidir. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

Nümunə: **alma turşudur** – **dil**.

İki və beş ədədlərini toplasaq, yeddi alınar.

- Müəllim lövhədə hansı informasiyanı yazmışdır?
- Lövhənin yanındakı şəkildə nə göstərilib?
- Lövhədə yazılanlarla şəkil arasında hansı əlaqə var?

Fəaliyyət

Vərəqdə hər hansı bir əşya şəkli çək. Sonra onu yoldaşlarına göstər. Əgər onlar əşyanın adını doğru söyləyə bilməsələr, onda həmin əşya haqqında əlavə məlumat ver.

İnformasiyanı məqsəddən asılı olaraq müxtəlif formalarda təqdim etmək olar:

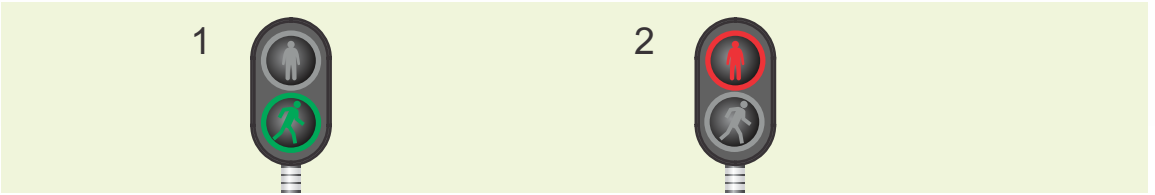
Şəkil	İşarə	Mətn	Ədəd	Cədvəl	
	III	Boşqabda üç alma var.	3	Boşqabdakı meyvənin adı	Sayı
				Alma	3

Təpşiriq

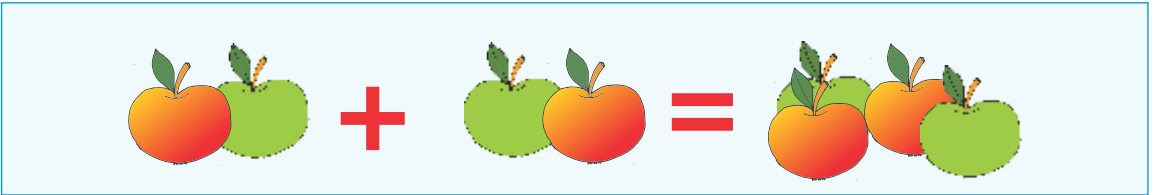
- 1 Şəkillərə əsasən uşaqlar haqqında hansı informasiyanı almaq olar?

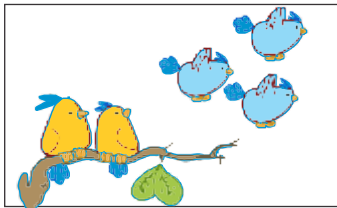
- 2 Bu işarələr hansı informasiyanı verir?

- 3 Verilmiş informasiyanı ədəd formasında necə göstərmək olar?

- 4 Səncə, hansı informasiya daha aydın verilib?

Ağaca **beş** quş
qonmuşdu.
Üç quş **uçdu.**
İki quş **qaldı.**

$$5 - 3 = 2$$

Var idi
| | | | |

Uçdu
| | |

Qaldı
| |

- Uşaqlar nə edirlər?
- Oğlan durbinlə hara baxır?
- Gözübağlı qız kimi tutduğunu necə bildi?

İnformasiyanın alındığı yer **informasiya mənbəyi** adlanır. Hər bir əşya, yaxud hadisə informasiya mənbəyi ola bilər.

Alpay fətiri dişlədi və dedi:
– Dadlıdır!
Burada informasiya
mənbəyi **fətirdir**.

Gülər səhər zəngli saatın səsinə
oyandı. Burada informasiya
mənbəyi **zəngli saatdır**.

Fəaliyyət

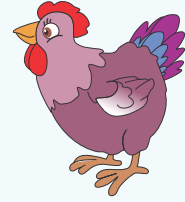
Ətrafdan gələn səslərə diqqətlə qulaq as. Hansı səsləri eşidirsən? Bu səslərin mənbəyini müəyyən et.

Tapşırıq

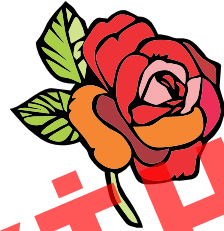
- 1 Yumrudur, qırmızıdır, ağacda bitir. Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

- 2 Quşdur, qırmızı pipiyi, rəngli quyruğu var, banlayır. Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

- 3 Yaxşı qoxunun mənbəyi nə ola bilər?

Yoldaşına hər hansı bir **informasiya** söylə. O, bu informasiyanın **mənbəyini** deməlidir. Oyunu növbə ilə davam etdirin.

Nümunə: **alma turşdur** – **alma**.

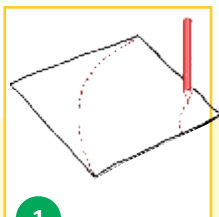

- Poçtalyon nə üçün gəlib?
- Qız nə edir?
- Baba təzə xəbərləri haradan alır?

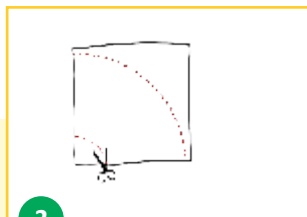

Fəaliyyət

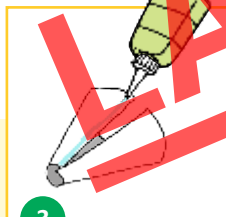
Kağız vərəqindən rupor düzəlt. Adi yolla və rupor vasitəsilə səsin necə ötürüldüyünü müqayisə et.

1

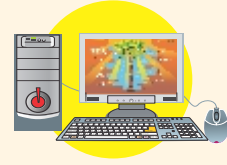
2

3

Informasiyanı ötürmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edilir. Telefon, televizor, radio, qəzet, kitab **informasiya vasitəsidir**.

Nümunə

Aysel Kəmaləyə həyətdə gördüyü pişik haqqında danışır. Burada informasiya vasitəsi telefondur.

Tapşırıq

- 1 Şəkildə məlumatlar necə ötürülür?

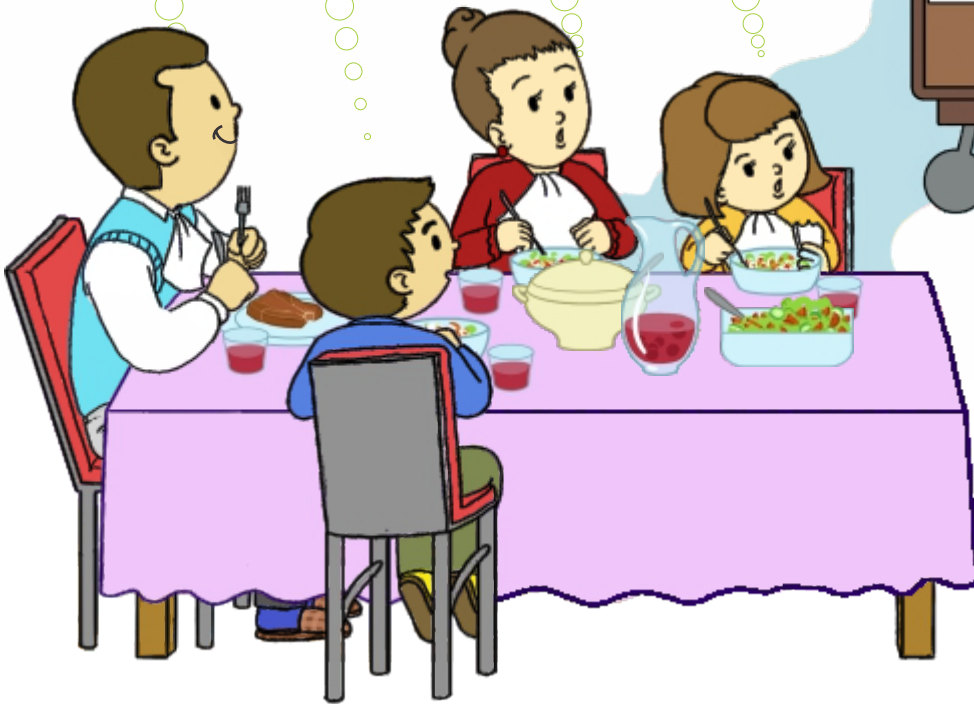
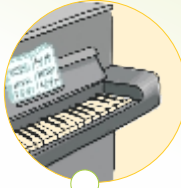
- 2 Hansı əşyalar informasiya vasitəsi deyil?

Xarab telefon. Bir neçə yoldaşınla yan-yanaya dayanın. Birinci dayanan ikincinin qulağına yavaşca sadə bir cümlə söyləyir. İkinci həmin cümləni üçüncüyə, o isə özündən sonrakına pıçıldayır. Sonuncu dayanan cümləni ucadan söyləyir. Əgər cümlə dəyişməyibse, deməli, “telefon yaxşı işləyir”.

15

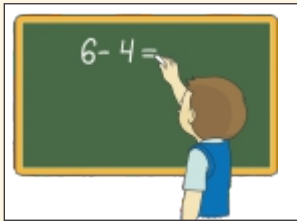
İNFORMASIYADAN NECƏ İSTİFADƏ ETMƏK OLAR

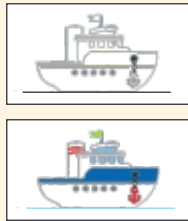
- Ana saata baxıb nə fikirləşdi?
- Oğlanla qız nəyi unutmuşdular?
- Saatin səsi ataya nəyi xatırlatdı?

Biz qəbul etdiyimiz informasiyanı saxlaya, dəyişə və başqalarına ötürə bilərik.

İnformasiya
saxlanılır.

İnformasiya
dəyişdirilir.

İnformasiya qəbul edilir
və ötürülür.

LAYIHƏ

Fəaliyyət

Kağızda ev telefonlarınızı yazıb dostlarınızla paylaşın. Bu informasiya-
dan nə vaxt istifadə etmək olar?

Faydalı informasiyalar düzgün hərəkət etməyimizə yardım edir.

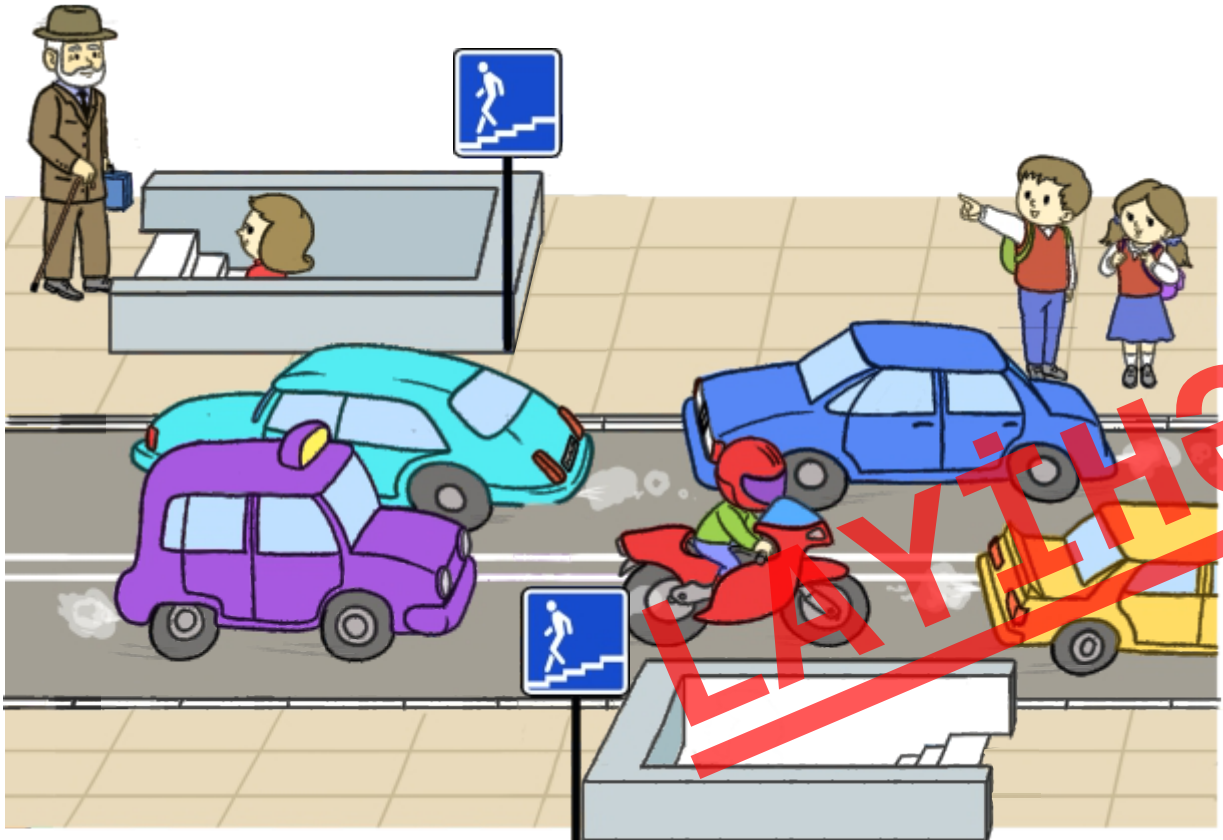
Nümunə

Çayın qaynar və ya soyuq olduğunu görməklə,
yaxud stəkana toxunmaqla bilirik. Əgər çay soyu-
yubsa, onu içirik. Əgər çay qaynardırsa, bir qədər
gözləmək, yaxud nəlbəkiyə töküb soyutmaq
lazımdır.

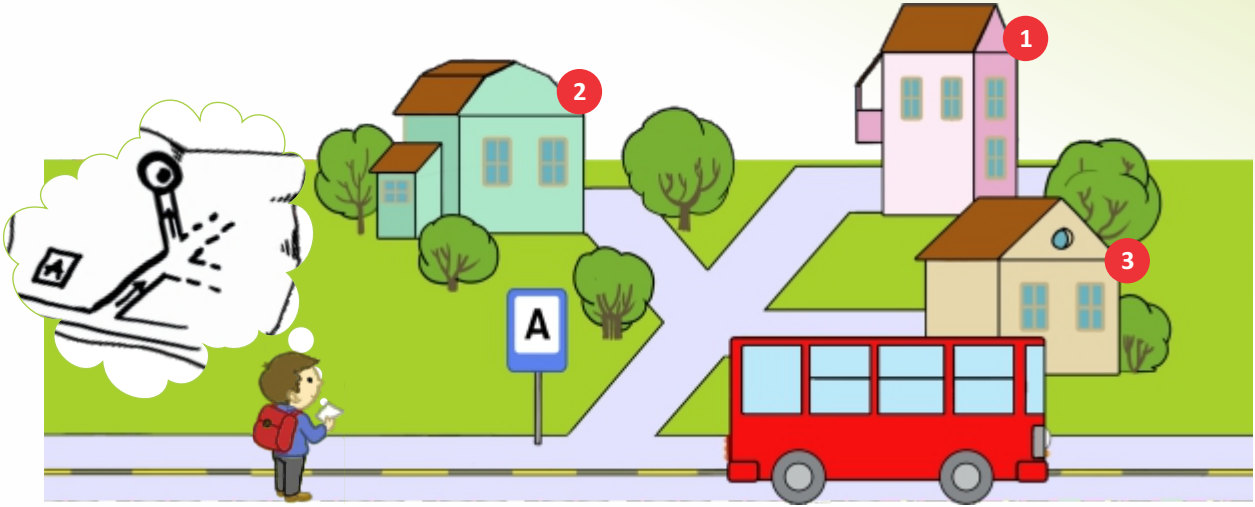

Tapşırıq

- 1 Yolu düzgün keçməkdə uşaqlara hansı informasiya kömək edə bilər?

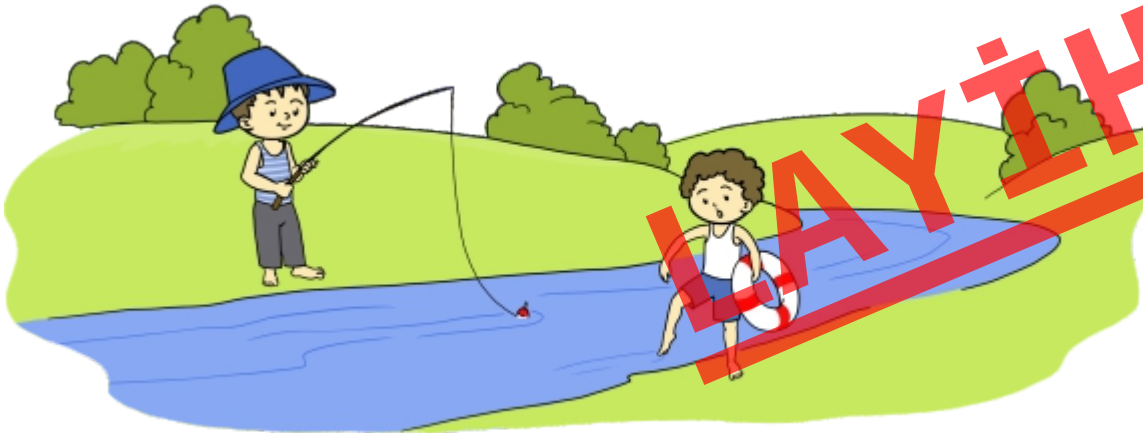
- 2 Dostu Alpayı evlərinə qonaq çağırırdı. Evlərinə gedən yolu kağızda çəkib ona verdi. Alpayın dostu hansı evdə yaşayır?

- 3 Bu şəkil hansı bayrama aiddir? Bu bayram haqqında nə bilirsən?

- 4 Çayın kənarında iki uşaq dayanıb. Onları çayla bağlı hansı məlumatlar maraqlandırır?

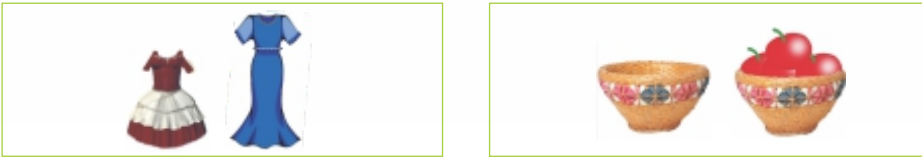

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

1. Dad informasiyasının mənbəyi nə ola bilər?

2. Uzunluq haqqında informasiya hansı şəkildə verilib?

3. Səs informasiyasını hansı əşyalardan ala bilərsiniz?

4. Hansı şəkildə informasiya işarə ilə təqdim edilib?

5. Qırmızıdır, bitkidir, bostanda bitir.
Bu informasiyanın mənbəyi nədir?

6. Bunlardan hansı informasiya vasitəsi deyil?

4

KOMPÜTER

KOMPÜTERLƏ TANIŞLIQ

16

KOMPÜTER NƏDİR

- Şəkillərdə hansı elektrik qurğularını görürsünüz?
- Onlar hansı işləri görür?

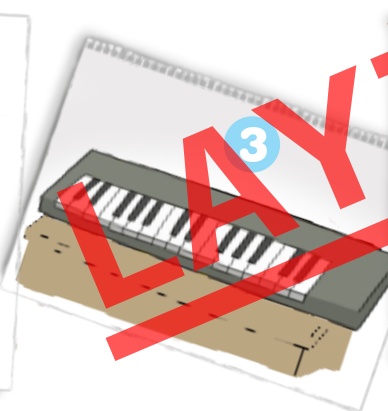
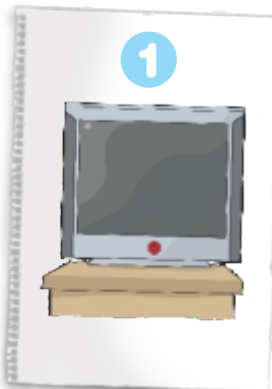

Kompüter informasiya ilə işləyən qurğudur.

Fəaliyyət

Şəkildəki əşyalar kompüterin hansı hissələrinə oxşayır?

QAYIHA

Kompüter sənə bu işlərdə lazım ola bilər:

Şəkil çəkmək

Yazı yazmaq

Cizgi filminə baxmaq

Oyun oynamaq

Musiqi dinləmək

Məktublaşmaq

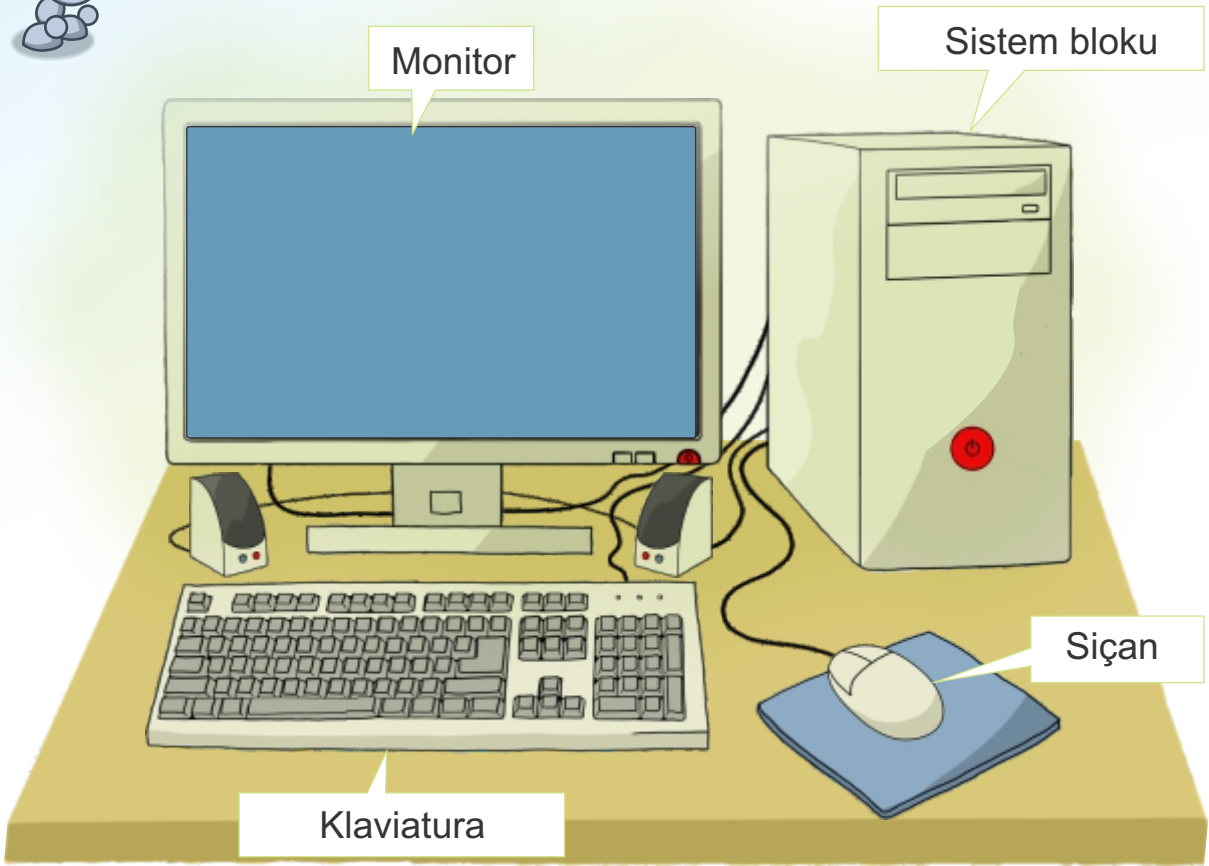
Tapşırıq

1 Şəkillərdəki əşyalardan kompüter olanları göstər.

2 Radio və maqnitofonun kompüterlə oxşar əlaməti nədir?

- Evinizdə kompüter varmı? O, şəkildəki kompüterə bənzəyirmi?
- Şəkildə kompüterin neçə hissəsi var?
- Burada kompüterin hissələri necə birləşib?

Monitor mətnləri və şəkilləri ekranda əks etdirir.

Klaviatura mətnləri kompüterə daxil etmək üçündür.

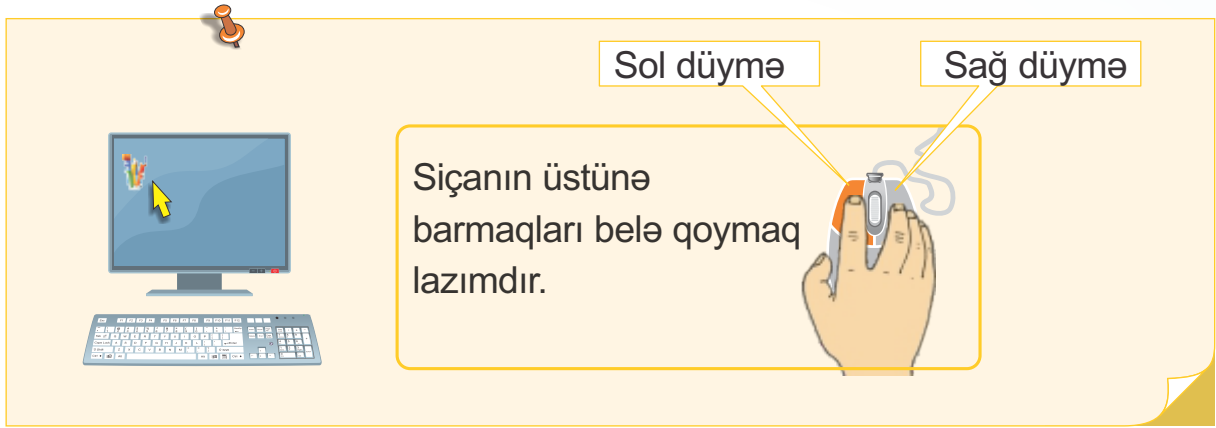
Siçan vasitəsilə kompüterə komandalar verilir.

Sistem blokunda müxtəlif qurğular var. Kompüterin yaddaşı və prosessoru burada yerləşir.

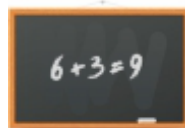
Fəaliyyət

Verilmiş şəkillərdə kompüterin hansı hissələri çatışmır?

Tapşırıq

Çərçivəyə alınmış qurğularla sağdakı əşyaların hansı oxşar əlaməti var?

18

KOMPÜTERLƏ NECƏ DAVRANMALI

Kompüter sinfində davranış qaydaları ilə tanış ol!

Yaş əllərlə kompüterdə işləmə!

Elektrik naqillərinə
və avadanlığına
toxunma!

Müəllimin
icazəsi
olmadan
kompüter
qoşma!

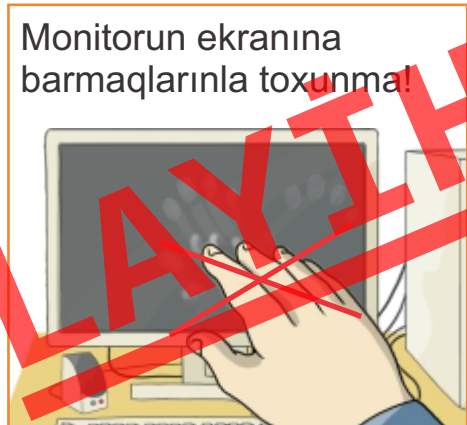
Sinfə artıq əşya
gətirmə!

Kompüterin üstünə
heç bir əşya qoyma!

Monitorun ekranına
barmaqlarınla toxunma!

LAYIHƏ

Kompüter qarşısında oturmaq qaydaları ilə tanış ol!

DÜZGÜN OTURUŞ

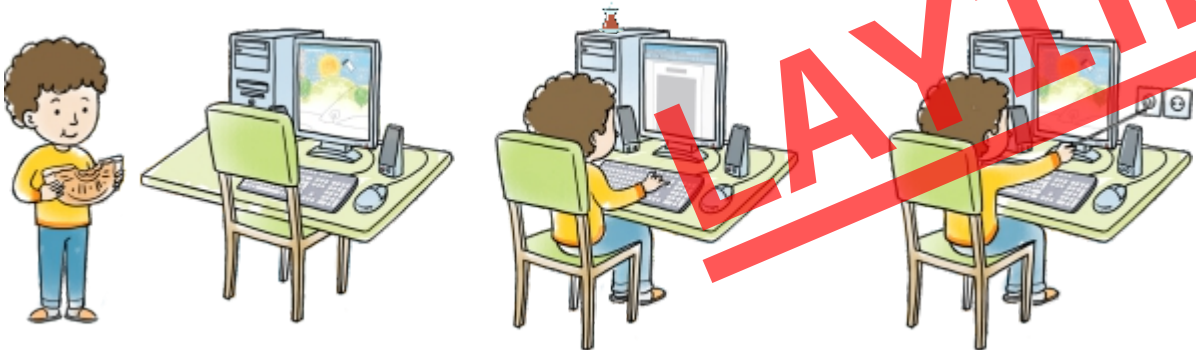

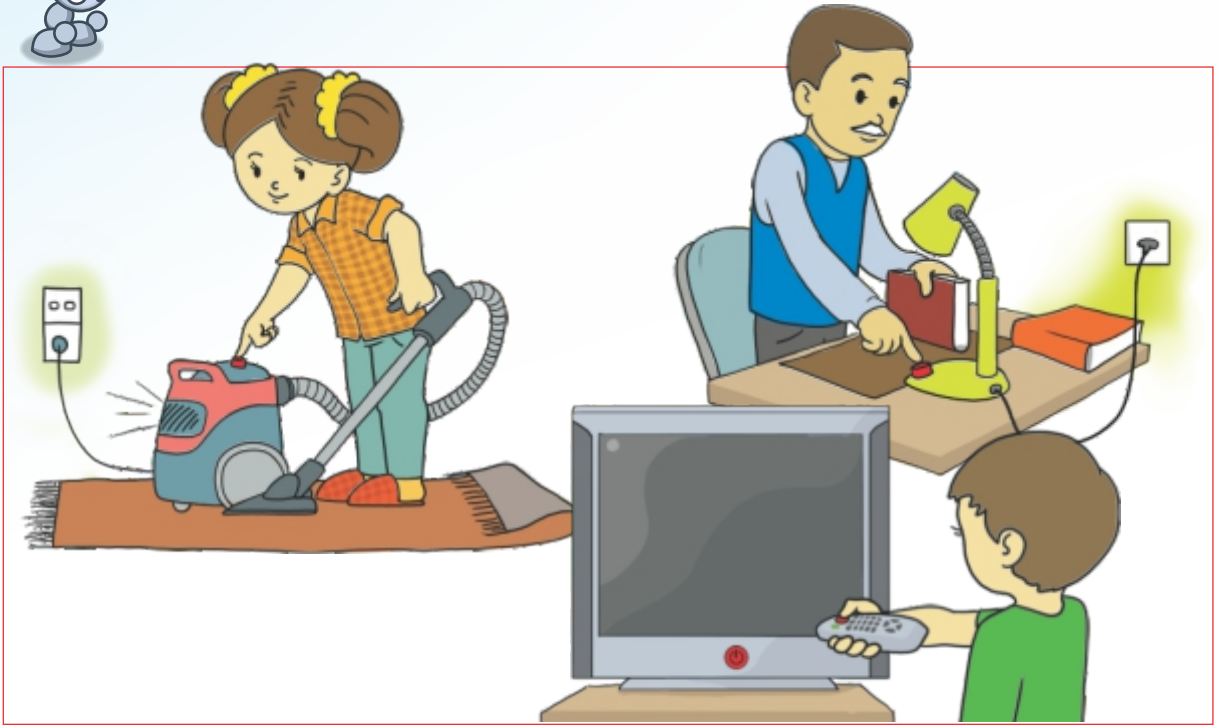
Düzgün oturuş qaydasına əməl etməmək sağlamlığınıza ziyandır.

Tapşırıq

Davranış qaydaları necə pozulub? Onları söylə.

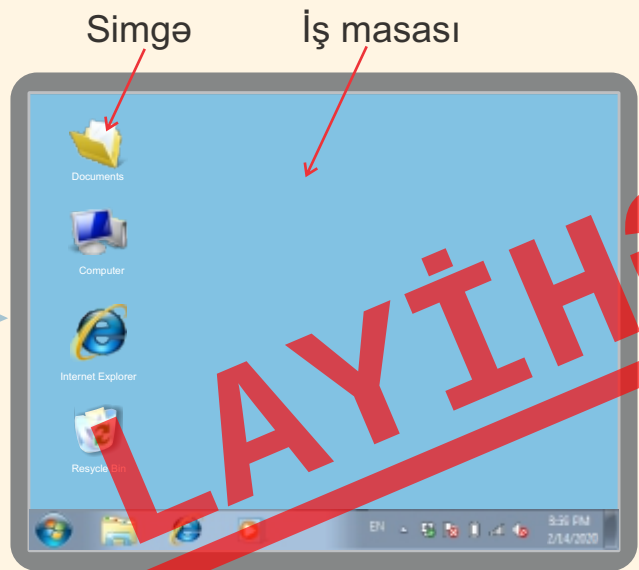

- Evinizdə hansı elektrik cihazları var və onlar necə işə salınır?

Kompüterini işə salmaq üçün sistem blokunda olan POWER düyməsini basmaq lazımdır. Kompüter işə düşdükdən sonra monitorun ekranında **iş masası** açılır.

İş masasında kiçik şəkillər olur. Onlar **simgə** adlanır. Siçanı hərəkət etdirdikcə ekranda balaca ox işarəsi yerini dəyişir. Ona **siçanın göstəricisi** deyilir.

Simgə.....▶

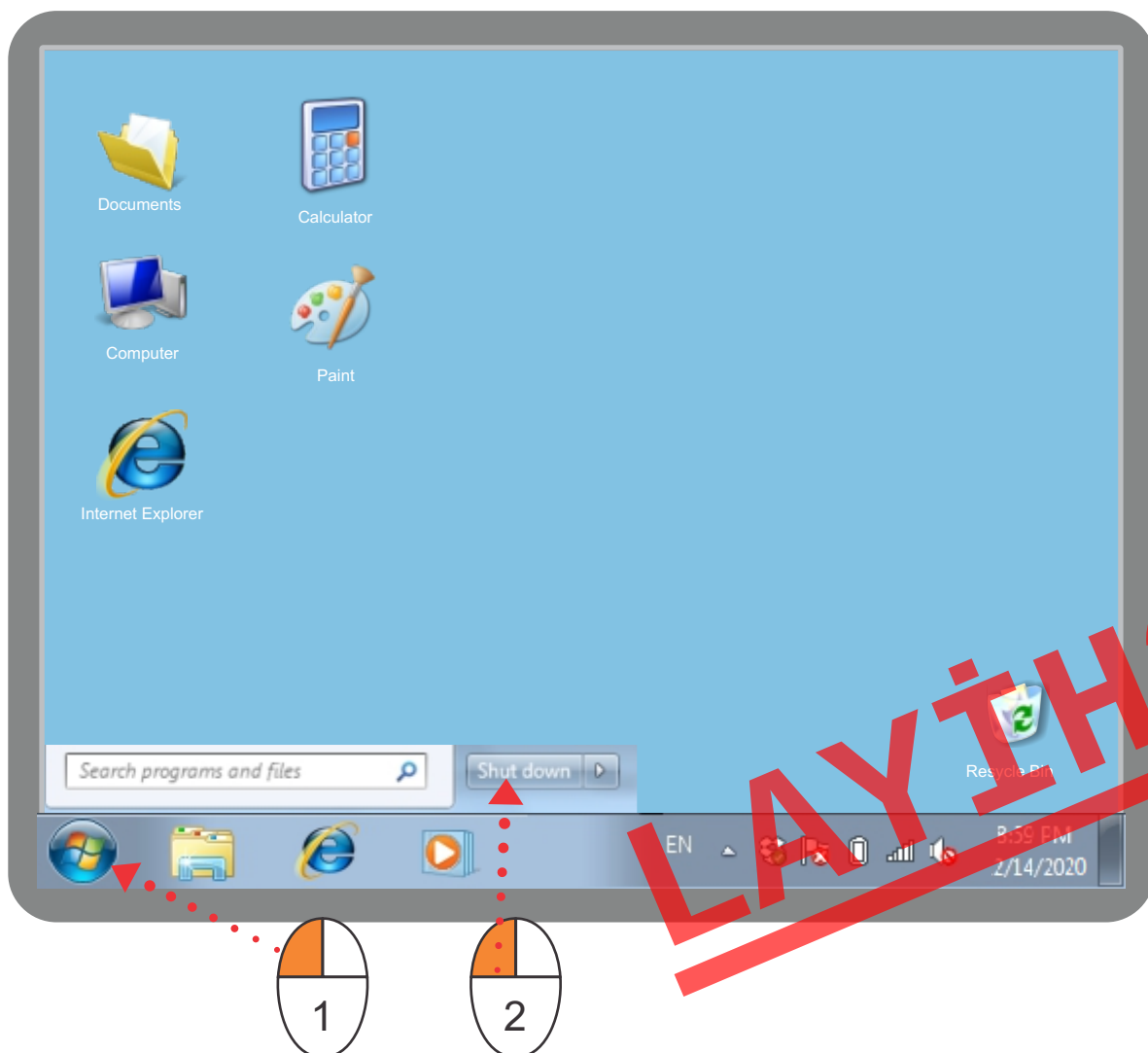

◀.....Siçanın göstəricisi

Fəaliyyət

- Kompüter işə saldıqdan sonra siçanı hərəkət etdir və monitorda onun göstəricisini izlə.
- Şəkildə göstərilən ardıcılıqla kompüter i söndür.

KOMPÜTERİN İMKANLARI

20

KOMPÜTERDƏ ŞƏKİL ÇƏKİRƏM

- Uşaqların hərəkətlərindəki oxşar və fərqli əlamətləri söylə.

Fəaliyyət

İş masasında görünən simgələrə diqqətlə bax. **Paint** simgəsini tap. Göstəricini onun üzərinə gətirib siçanın sol düyməsini iki dəfə ardıcıl çıqqılat və proqramı başlat.

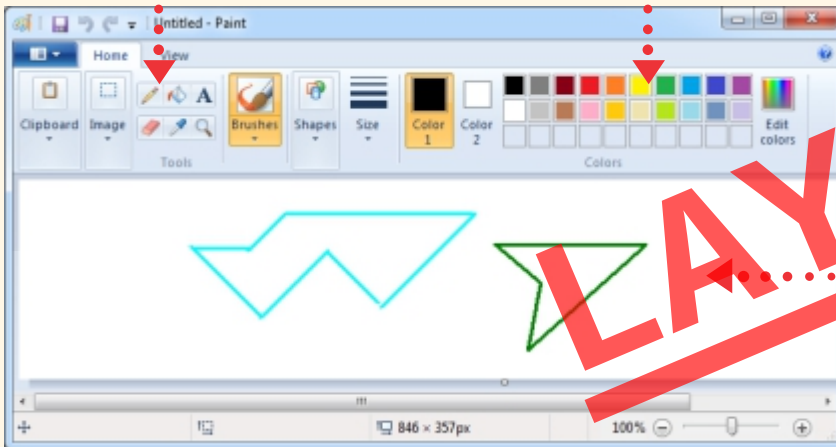
Kompüterdə şəkil çəkmək üçün **qrafik redaktorlardan** istifadə olunur.

• **Alətlər qutusunda**

• şəkil çəkmək üçün alət seçilir.

• **Palitrada**

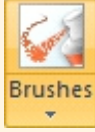
• rənglər seçilir.

• Şəkil
iş sahəsində
çəkilir.

Karandaş aləti ilə nazik xətt çəkilir.

Fırça aləti daha qalın xətt çəkir.

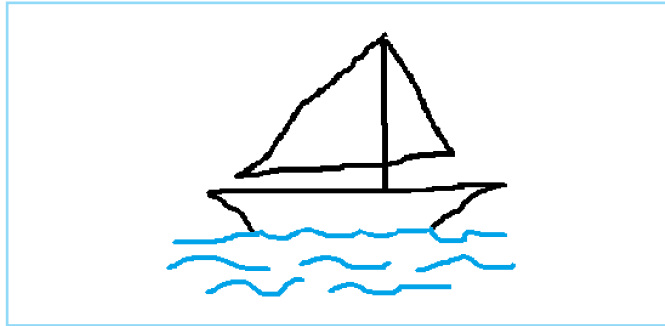
Pozanla çəkdiqlərini silə bilərsən.

Karandaş alətindən istifadə etmək üçün siçanın göstəricisi iş sahəsinə yerləşdirilir. Sol düyməni basılı saxlayaraq siçan hərəkət etdirilir.

Fəaliyyət

Fırça alətindən istifadə edərək verilmiş şəkli çək.

Tapşırıq

1 Paint proqramının simgəsi hansıdır?

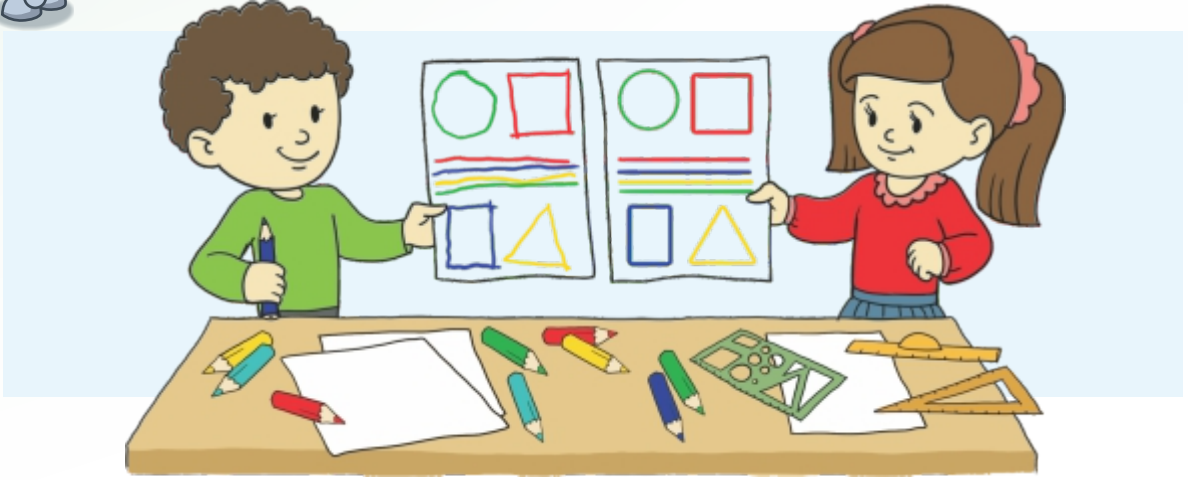

.....

2 Çəkilmiş şəkli belə dəyişmək üçün hansı alətlərdən istifadə etmək olar?

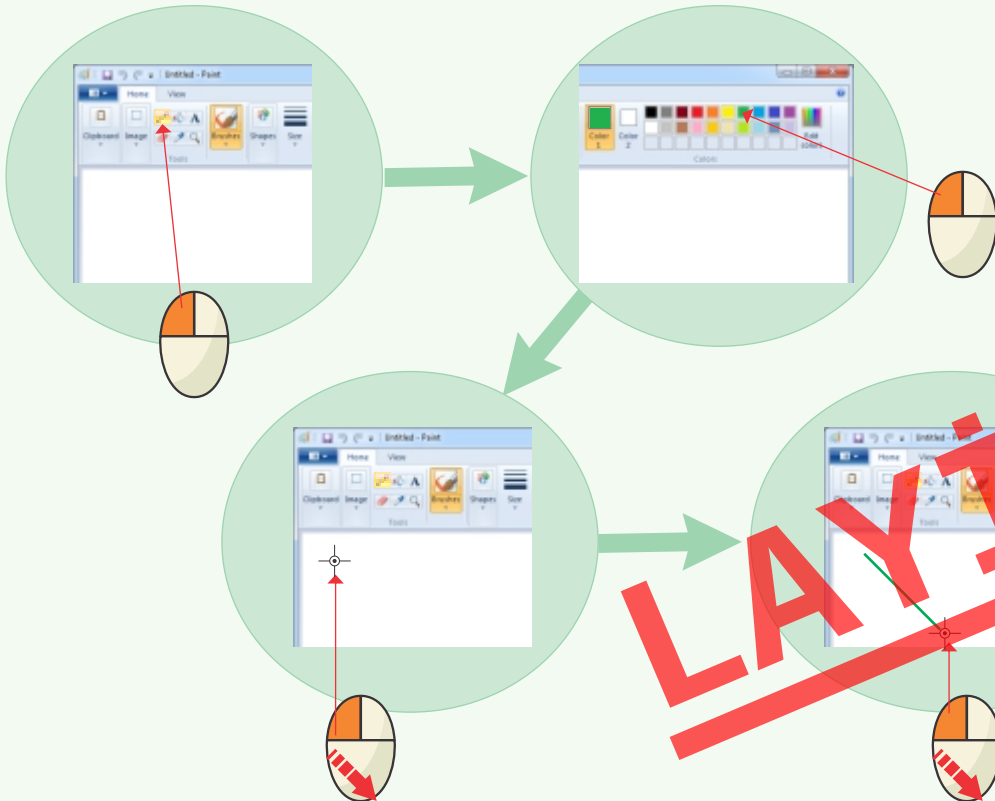
LAYIHƏ

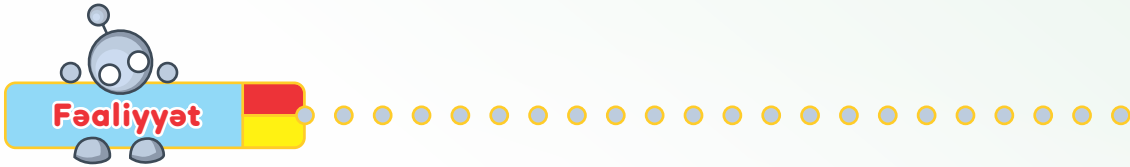

- Uşaqlar hansı fiqurları çəkiblər?
- Hansı uşağın çəkdiyi şəkil daha səliqəli alınıb? Nə üçün?

Nümunə

Yaşıl rəngli düz xətt parçasını çəkmək üçün aşağıdakı ardıcılığı yerinə yetirmək lazımdır.

- 1 Paint proqramını başlat. alətini seç. Palitrada istifadə etməklə müxtəlif rəngli xətlər çək.
- 2 Düzbucaqlı və Oval alətlərindən istifadə edərək iş sahəsində müxtəlif rəngli fiqurlar çək.

Aşağıdakı ardıcılığa əməl edərək şəkli kompüterdə saxlamaq olar.

? Çəkdiyiniz şəkli kompüterin iş masasında görmək istəyirsinizmi?

Tapşırıq

Ardıcılığa əməl etməklə Paint-də çəkdiyiniz şəkli iş masasına çıxart.

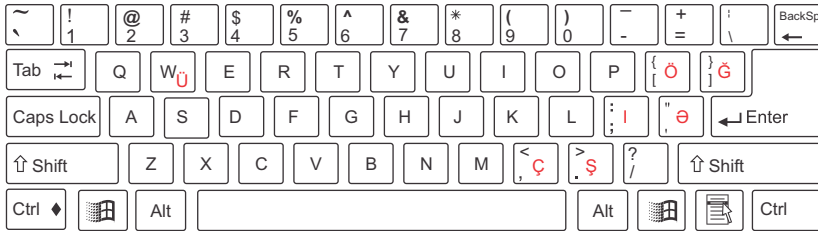
TuxPaint proqramında həndəsi fiqurlar çək.

- Oğlan yazını harada və nə ilə yazır?
- Qız yazını harada yazır?
- Hansı yazı daha yaxşı oxunur?

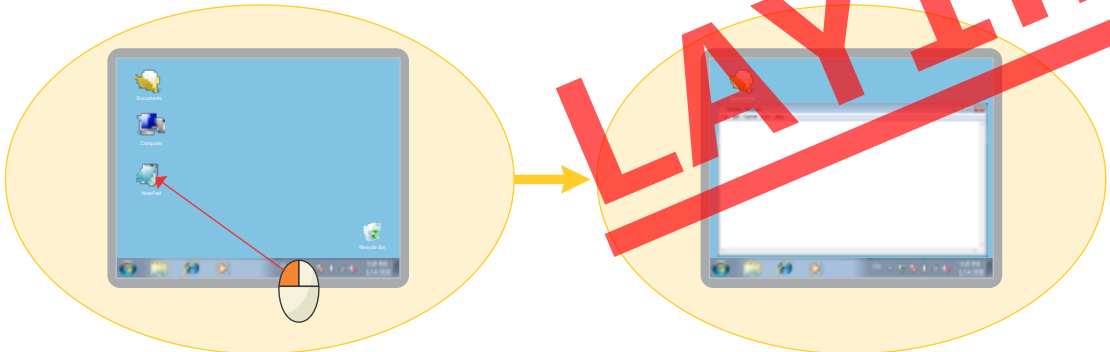
- 1 AZƏRBAYCAN, KÜR ÇAYI sözlərindəki hərflərin yerini klaviaturada tap.

- 2 İş masasında görünən simgələrə diqqətlə bax. **NotePad** simgəsini tap.

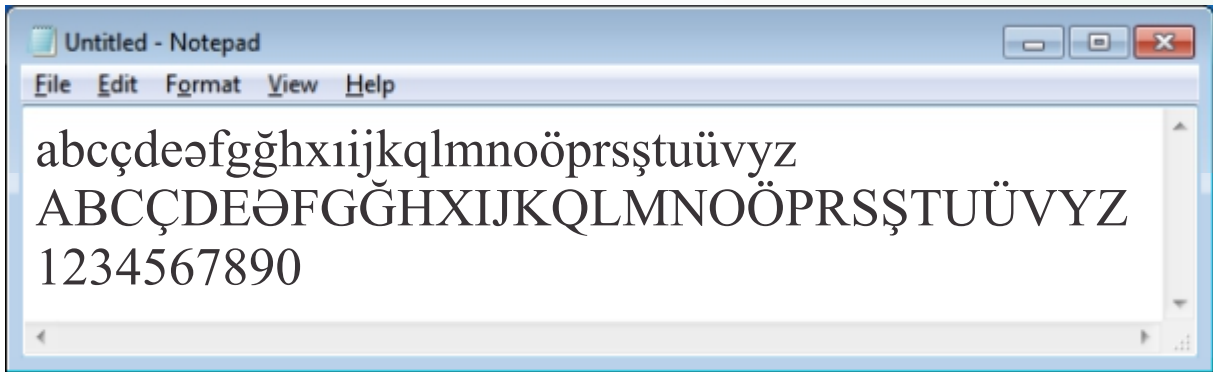
Siçanın göstəricisini onun üzərinə gətirib sol düyməsini iki dəfə ardıcıl çıqqılat və proqramı başlat.

NotePad (nout-pəd) proqramı **mətn redaktorudur**.

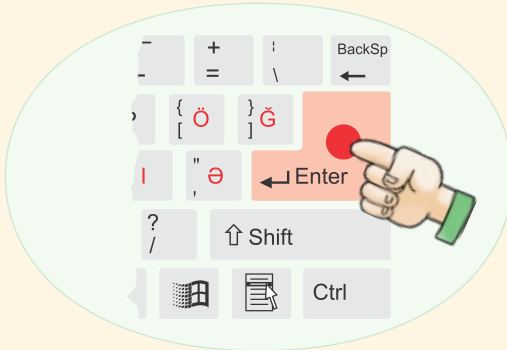

3

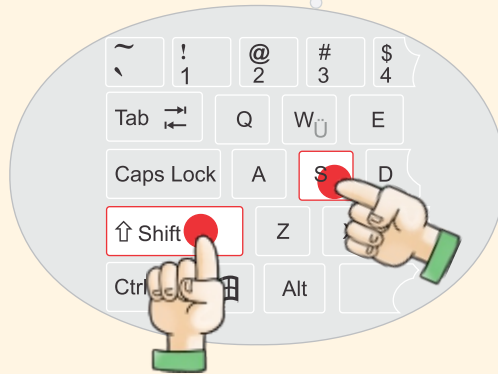
Aşağıdakı ardıcılıqla hərflər və rəqəmləri yaz.

Yeni sətər
keçmək üçün
ENTER klavişi
basılır.

Hərfləri böyük yazmaq üçün
↑ Shift və **hərflər**
klavişi **birgə** basılır.

Tapşırıq

1

Aşağıdakı söz birləşmələrini kompüterdə yaz.

Mənim məktəbim
İnformatika kabineti
Program pəncərəsi

LAYIHƏ

Söz və hərflər arasında boşluq buraxmaq üçün klaviş

Cümlənin sonunda nöqtə qoymaq üçün klaviş

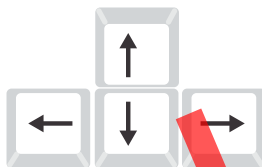
! Nida işarəsini qoymaq üçün ↑ Shift və ! klavişləri birgə basılır.

? Sual işarəsini qoymaq üçün ↑ Shift və & ? klavişləri birgə basılır.

Bu cizgi kursor adlanır.

Tapşırıq

- 2 Mətn redaktorunda nəşə yaz və kursoru klavişlərin köməyi ilə sağa, sola, aşağı və yuxarı hərəkət etdir.

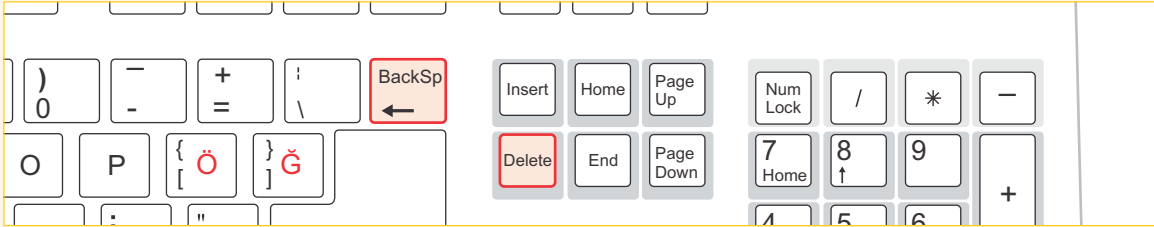
LAYIHƏ

Elektron vəsaitin "Trenajor" bölümündə verilmiş tapşırıqları yerinə yetir.

- Uşaqların hərəkətlərində hansı oxşar və fərqli cəhətlər var?
- Kağızda yazarkən səhvləri düzəltmək üçün nə edirsən?

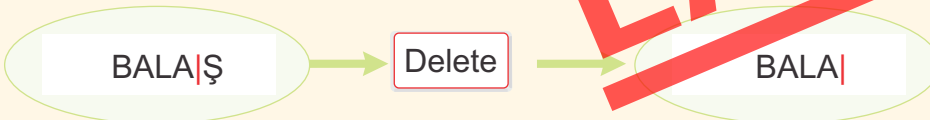

Mətnə simvolu silmək üçün **Backspace** və ya **Delete** klavişindən istifadə olunur.

Backspace (bəkspeys) klavişini basdıqda kursordan soldakı simvol silinir.

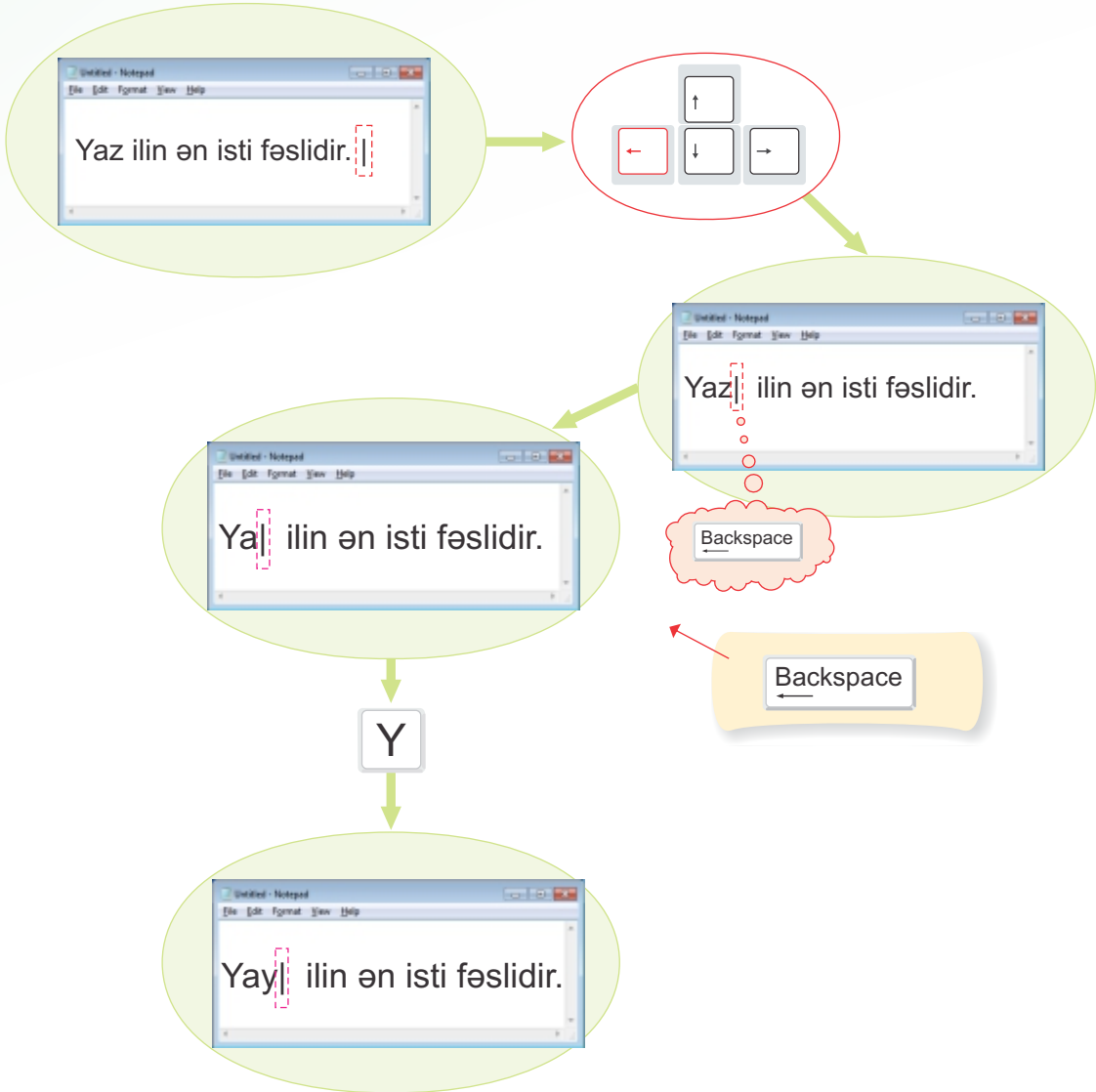
Delete (dilit) klavişini basdıqda kursordan sağdakı simvol silinir.

LAYIHƏ

Yaz ilin ən isti fəslidir. Bu fikirdəki yanlışlığı tap. Şekildəki ardıcılığı yerinə yetir və onu doğru fikrə çevir.

Kompüterdə özün haqqında aşağıdakı mövzulara uyğun məlumat yaz.

Adım, soyadım

Hansı sinifdə oxuyuram

Doğum yerim və yaşı

Ailə üzvlərim

LAYIHƏ

$$9+12=?$$

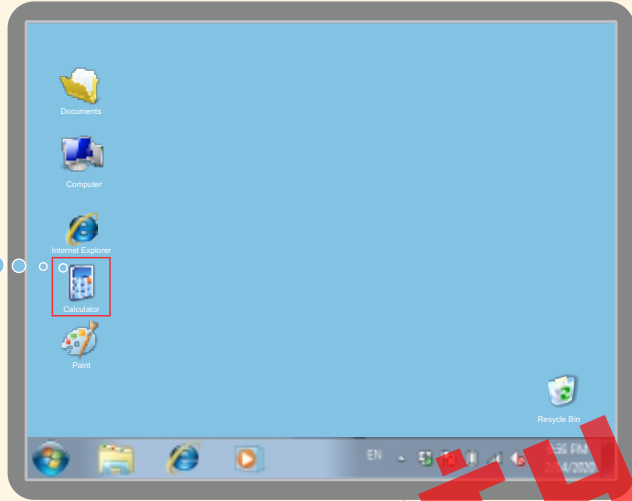

- Uşaqlar nə edirlər?
- Nə üçün oğlan qızdan daha çox misal həll edib?

Kompüterin **Calculator (kalkulyator) proqramı** adi kalkulyatorun bənzəridir. Bu proqramda sadə hesablamaları aparmaq olar.

Calculator
proqramının
simgəsi

Kalkulyatorda hesablama qaydası yazma qaydası kimidir:

1-ci ədəd

Əməl

2-ci ədəd

Bərabərdir

3-cü ədəd

5

+

3

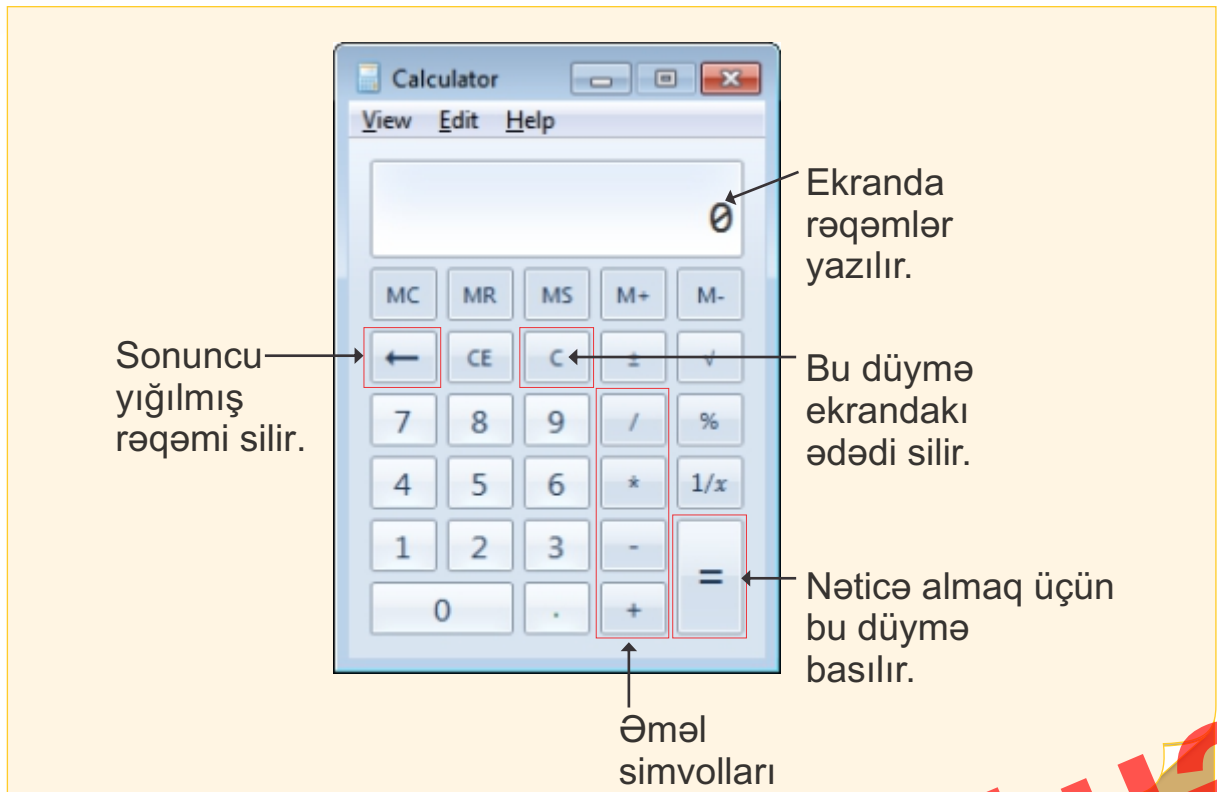
=

8

Calculator proqramı vasitəsilə **8** və **6** ədədlərini topla:

- 1 **Calculator** proqramını başlat.
- 2 **8** düyməsini çıqqılat.
- 3 **+** düyməsini çıqqılat.
- 4 **6** düyməsini çıqqılat.
- 5 **=** düyməsini çıqqılat.
- 6 Nəticəni yoxla.

Misalları proqram vasitəsilə hesabla.

$$17 + 3 =$$

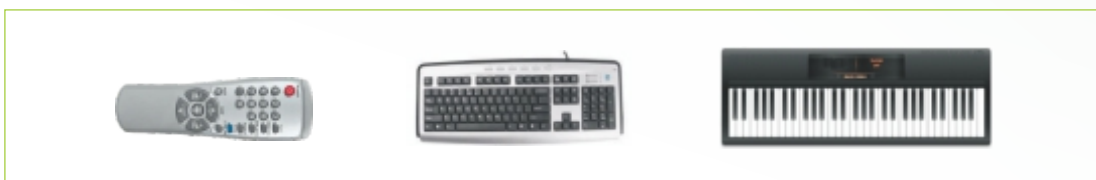
$$19 - 7 =$$

$$5 + 12 =$$

$$17 - 6 =$$

ÖZÜMÜZÜ YOXLAYAQ

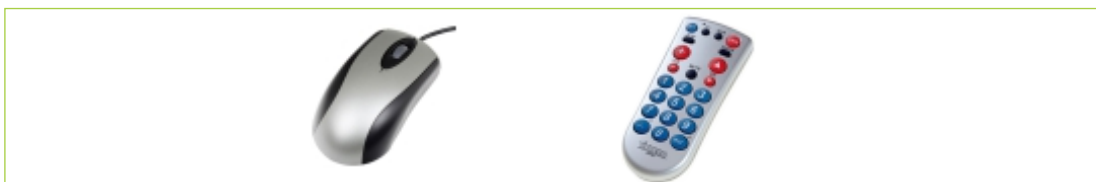
1. Bunlardan hansı kompüterin hissəsidir.

2. Bunlardan hansı monitordur?

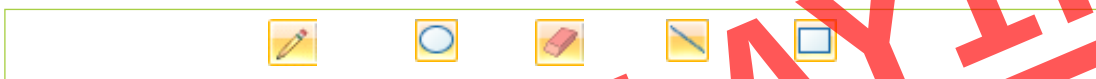
3. Bu əşyaların oxşar əlaməti nədir?

4. Bu işarələri kompüter otağında görmək olar.
Onları necə başa düşürsən?

5. Qrafik redaktorda düz xətt çəkmək üçün hansı alətdən istifadə etmək olar?

6. Hərfi böyük yazmaq üçün hansı klavişi onunla birgə basmaq lazımdır?

TERMİNLƏR

İnformasiya – xəbər, məlumat, bilik. İnsan informasiyanı duyğu üzvləri vasitəsilə alır.

İnformasiya mənbəyi – informasiyanın alındığı yer. Hər bir əşya, yaxud hadisə informasiya mənbəyi ola bilər.

İnformasiya vasitəsi – informasiyanı ötürmək üçün vasitə. Telefon, televizor, radio, qəzet, kitab və s. informasiya vasitələridir.

İş masası – monitorun ekranında görüntü. Kompüter işə hazır olduqda ekranda iş masası açılır.

Kalkulyator – hesablamalar aparmaq üçün qurğu. Kompüterdə adi kalkulyatora bənzəyən xüsusi proqram – Calculator proqramı olur.

Klaviatura – kompüterin əsas qurğularından biri. Mətnlər kompüterə klaviatura vasitəsilə daxil edilir.

Kompüter – informasiya ilə işləyən elektron qurğu.

Kursor – mətn redaktorunda daxil ediləcək simvolun yerini göstərən şaquli cizgi.

Qrafik redaktor – kompüterdə şəkil çəkmək üçün proqram. Çoxlu qrafik redaktor var ki, onlardan biri də Paint proqramıdır.

Mətn redaktoru – kompüterdə mətnlərlə işləmək üçün proqram. NotePad sadə mətn redaktorudur.

Monitor – kompüterin əsas qurğularından biri. Mətnlər və şəkillər monitorun ekranında əks olunur.

Siçan – kompüterin əsas qurğularından biri. Siçan vasitəsilə kompüterə müxtəlif komandalar verilir.

Siçanın göstəricisi – siçanın hərəkətini monitorun ekranında əks etdirən kiçik ox işarəsi. Göstərici başqa şəkillərə, məsələn, əl şəklinə də düşə bilər.

Simge – iş masasında olan kiçik şəkil. Kompüterin hər bir qurğusunun, hər bir proqramın öz simgesi olur.

Sistem bloku – kompüterin əsas qurğularından biri. Müxtəlif qurğular, o cümlədən yaddaş və prosessor sistem blokunda yerləşir.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

İNFORMATİKA – 1

Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün
İnformatika fənni üzrə dərslik

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

Ramin Əlinazim oğlu Mahmudzadə
İsmayıl Cəlal oğlu Sadıqov
Naidə Rizvan qızı İsayeva

Dil redaktoru
Nəşriyyat redaktoru
Bədii redaktor
Texniki redaktor
Dizayner
Rəssamlar
Korrektor

Kəmalə Cəfərli
Kəmalə Abbasova
Taleh Məlikov
Zeynal İsayev
Taleh Məlikov
Məzahir Hüseynov, Elmir Məmmədov
Aqşin Məsimov

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2016-354)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,8. Fiziki çap vərəqi 9. Səhifə sayı 72. Kağız formatı 57×82¹/₈.
Tirajı 0. Pulsuz. Bakı – 2020.

“BAKİ” nəşriyyatı
Bakı, AZ 1001, H.Seyidbəyli küç. 30

LAYİHƏ

Pulsuz

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sən kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

LAYİHƏ